

Е-маркетинг

*К*онсолидација

*В*ласт

*И*нтелектуалност

*Л*инеарност

*И*нфлација

*Б*ариери

*Р*азвој

*И*нкорпорација

*У*ниверзум

*М*енаџмент

ЕКВИЛИБРИУМ

Економски факултет – Прилеп
ЕКВИЛИБРИУМ бр.6
Редакциски одбор

проф. д-р Ѓорѓи Манчески; проф.д-р Славица Роческа; проф.д-р Гордана Витанова; доц.д-р. Марјан Ангелески
проф.д-р Гордана Трајкоска; проф.д-р Димко Кокароски; проф. д-р Љупчо Печијарески;
проф.д-р Каролина Илиеска; доц.д-р Снежана Саламовска; проф.д-р Маргарита Јанеска; доц.д-р Димитар Николоски

лектура: Анкица Стојаноска
техничка обработка: Виолета Глигоровски

Издавач: Економски факултет - Прилеп
Печати: Гинис, Прилеп
Тираж:1000

СОДРЖИНА

Воведен збор

Димитар Николоски.....стр.3

МБА студии – Универзитет Френклин, Охајо

Никола Димески.....стр.4

МБА студии – Универзитет Френклин, Охајо

Интервју со проф. Дебра Петризо.....стр.6

Почеток на докторска програма по претприемништво
и менаџмент на мали и средни претпријатија

Марика Башеска-Ѓорѓиеска.....стр.6

Високото образование во Република Македонија,
состојби, проблеми и перспективи (2)

Љупчо Печијарески.....стр.9

Примена на RFID (радиофреквентна
идентификација)

Ѓорѓи Манчески.....стр.12

Општ осврт кон бизнис шпионажата

Пеце Николоски.....стр.15

Влијателни економисти (1)- Џон Мејнард Кејнз

Мирослав Гвероски.....стр.17

Искуства од докторските студии на Универзитетот во
Стафордшир

Спиро Лазароси.....стр.19

Кризата на задолженост во еврозоната - тест за
еврото како интернационална валута

Татијана Мицалеска.....стр.21

Успешни алумни

Христијан Ристески.....стр.22

Новости од АИЕСЕК

Маргарита Попоска.....стр.23

Активности на Студентскиот парламент

Александар Савиноски.....стр.25

Награден есеј - прво место

Симеон Илиевски.....стр.25

Интересна економија

Најчудните економски индикатори.....стр.28

Воведен збор

Димитар Николоски

Економскиот факултет-Прилеп е високообразовна институција со повеќедецениска традиција којашто континуирано се развива и унапредува. Во овој број на „Еквилибрум“ сакаме во преден план да ги ставиме најновите достигнувања во нашата институција на почетокот од 2012 година. Имено, потребно е да се истакне дека Економскиот факултет-Прилеп годинава ја започна амбициозно со низа проекти, што отвораат нови перспективи во неговиот развој. Покрај активностите за уписот на нови студенти за наредната академска година, за одбележување е и успешниот старт на две меѓународни студиски програми. Едната е студиската програма за МБА постдипломски студии на Универзитетот Френклин што започна со работа во февруари оваа година, а со тоа се круниса успешната соработка меѓу овој реномиран американски универзитет и Универзитетот „Св. Климент Охридски“-Битола. Другата студиска програма е програмата за докторски студии по претприемништво и менаџмент на мали и средни претпријатија во рамките на ТЕМПУС проектот DOCSMES, што започна со работа во март оваа година. Оваа докторска програма се реализира во соработка со повеќе реномирани универзитети од регионот на Југоисточна Европа и од Европската унија.

Во овој број, исто така, донесуваме и низа интересни текстови за коишто сметаме дека ќе го привлечат вашето внимание. Така, во својата рубрика, професорот Љупчо Печијарески се осврнува на состојбите, проблемите и перспективите во високото образование во Република Македонија. Радиофреквентната идентификација и нејзината соодветна примена се предмет на анализа во текстот на професор Ѓорѓи Манчески, додека бизнис шпионажата е предмет на обработка во текстот на професор Пеце Николоски. Во овој број за првпат воведуваме и неколку нови рубрики. Така, во рубриката „Влијателни економисти“ професор Мирослав Гвероски пишува за еден од најзначајните економисти во историјата на економската наука – Џон Мејнард Кејнз. Во рубриката „Успешни алумни“ за првпат ви го претставуваме нашиот поранешен студент Христијан Ристески, додека во рубриката „Интересна економија“ за првпат ги претставуваме најчудните економски индикатори. Не помалку интересни се и текстовите на нашите соработници,

па така асистент Спиро Лазароски пишува за своето искуство од докторските студии на универзитетот Стафордшир, а демонстраторот Татјана Мицалевска пишува за кризата на задолженост во еврозоната. На крај, вредно е да се споменат и текстовите поврзани за активностите на Студентскиот парламент и АИЕСЕК коишто секогаш ни донесуваат интересни содржини.

Од содржината на текстовите во овој број може да се заклучи дека „Еквилибриум“ и натаму воспоставува рамнотежа меѓу најразновидните содржини. Покрај информативниот карактер, ова гласило има за цел да едуцира и да разонодува. Се надеваме дека нагорната тенденција во развојот на „Еквилибриум“ ќе продолжи и натаму, со што на страниците ќе можат да се среќаваат поголем број интересни текстови.

МБА студии – Универзитет Френклин, Охајо

Никола Димески

На 18. февруари 2012 година, на Економскиот факултет – Прилеп свечено започнаа со работа МБА студиите на Френклин универзитетот од Охајо, САД во Република Македонија. По повод започнувањето со работа на овие студии, на првата генерација постдипломци, покрај директорот на студиите, м-р Никола Димески и ректорот, проф. д-р Златко Жоглев, среќен почеток во студирањето им посакаа министерот за образование и наука, Панче Кралев, и министерот за информатичко општество и администрација, Иво Ивановски.

Ресорниот министер, Панче Кралев, во честитките до Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола, којшто е партнер во реализацијата на студиите, укажа на потребата и другите високообразовни установи од државата да го следат примерот за јакнење на професионалните вештини и стекнување повисоки квалификации.

Ректорот, проф. д-р Златко Жоглев, истакна дека студентите на МБА студиите за бизнис администрација имаат можности да стекнат нови теоретски и практични знаења, неопходни за раководење и развој на бизнис секторот, и тоа благодарение на професорите од Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола и од Универзитетот Френклин.

Директорот на студиите, м-р Никола Димески ги поздрави присутните и посочи дека со успешното

реализирање на овие студии, коишто се единствени од ваков вид во Република Македонија, се потврдува не само значењето на Економскиот факултет – Прилеп и Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола во образовниот процес во државата, туку и квалитетното образование што овој Факултет им го нуди на студентите. Исто така, тој додаде дека од исклучителна важност е апликативноста на овие студии, при што студентите, уште во текот на студиите, ќе можат да ги применат стекнатите знаења и компетенции во своите области и работни позиции. Со тоа директно се зголемува квалитетот во функционирањето на компаниите во Република Македонија.

Првата генерација на овие студии ја има можноста и официјално да ја добие поддршката од Владата на Република Македонија, односно од Министерството за образование и наука на Република Македонија, главно преку доделување на пет целосни стипендии за магистрантите. На оваа пригодна свеченост, претставниците од Универзитетот Френклин и Универзитетот „Св. Климент Охридски“ - Битола доделија и девет делумни стипендии. Оваа поддршка се очекува да биде силен стимул за студентите на МБА студиите по бизнис администрација, но и поттик за идните магистранти. Договорот за заедничките студии е потпишан на иницијатива од министерот за информатичко општество, м-р Иво Ивановски, кој и самиот магистрирал на Универзитетот Френклин. Заедничките студии од втор циклус од областа на бизнис администрација (МБА) на Френклин универзитетот се први и единствени од ваков вид во Република Македонија. Тие ќе се реализираат од страна на Френклин универзитетот, и тоа според студиската програма и правилата за студирање од овој Универзитет што важат во САД. Наставата ќе се реализира на англиски јазик во просториите на Економски факултет – Прилеп. По завршувањето на студиите кандидатите ќе добиваат американска диплома (Master of Business Administration) од Френклин универзитетот. Во рамките на студиите е предвидена и можност за посета, престој или реализација на дел од студиската програма во САД, во кампусот на Френклин универзитетот во Колумбос, Охајо.

МБА студиите на Френклин универзитетот траат 21 месец и вклучуваат десет суштински предмети. Класичните предавања се предвидени за време на викендите, што оваа програма ја прави исклучително флексибилна за професионалците. Студиите се реализираат преку современ концепт

на студирање и тие претставуваат комбинација на on-line и класичните студии. Деталниот наставен план, што претставува комбинација од теорија и пракса, особено ја истакнува аналитиката, современите деловни комуникациски вештини, како и општествената одговорност, со што би се изградила основа за практични деловни стратегии и прилагодливи менаџерски способности што особено се потребни на постојано променливиот глобален пазар. Студиите на кандидатите ќе им обезбедат единствена можност за учење, и тоа како во насока на стекнување теоретско знаење потребно за развивање бизнис вештини, така и во насока на изградување соодветни квалитети, што се неопходни за професионалците на новото време. Програмата е дизајнирана на начин што овозможува оспособување на студентите за лидерска функција, а тоа значително ќе придонесе во нивната работа за развој на нивната организација и, секако, општеството во целост. Оваа програма, дополнително, е креирана за професионалци кои се заинтересирани за напредување во кариерата, преку задоволување на барањата со коишто тие секојдневно се соочуваат на работните места, како и преку зголемување на нивото на компетенции со што ќе можат да одговорат на растечките и комплексни деловни предизвици. запишување нови студенти.

МБА студии – Универзитет Френклин, Охајо

Интервју со проф. Дебра Петризо

Професорката Дебра Петризо од Универзитетот Френклин, во февруари 2012 година престојуваше во Република Македонија, при што на Економскиот факултет-Прилеп го одржа курсот по предметот основи на МБА во рамките на МБА студиската програма. Професорката Д. Петризо е раководител на оваа студиската програма на Универзитетот Френклин и се одликува со големо искуство, како во академската, така и во бизнис сферата. Во продолжение ги изнесуваме нејзините импресии од претстојот во Република Македонија и започнувањето на МБА студиската програма на Економскиот факултет-Прилеп.

Еквилибриум: Дали ова е Ваша прва посета на Република Македонија и кои се Вашите генерални впечатоци?

Проф. Д. Петризо: Да, ова е прво мое доаѓање во Македонија. Македонија е убава земја со исклучителни вина, прекрасна храна и пријателски расположени луѓе, што вистински придонесува ова да биде моето најдобро европско искуство.

Еквилибриум: Каков е Вашиот впечаток од Универзитетот „Св. Климент Охридски“-Битола и Економскиот факултет-Прилеп?

Проф. Д. Петризо: Според мене, Факултетот определи кадар којшто е посветен во едукацијата на младите луѓе, како и пренесување на висококвалитетни знаења, засновани на цврсти основи.

Еквилибриум: Како гледате на започнувањето на МБА програмата на Универзитетот Френклин во Република Македонија?

Проф. Д. Петризо: Задоволна сум од квалитетот на студентите од првиот упис. Тие доаѓаат на предавања добро подготвени во поглед на теоретските и практичните содржини што ги нудиме.

Еквилибриум: Кои се Вашите очекувања во поглед на МБА програмата на Универзитетот Френклин во Република Македонија?

Проф. Д. Петризо: Би сакала да видам оваа МБА програма да продолжи да се развива преку редовно редовно запишување нови студенти.

Еквилибриум: Каква е Вашата порака до идните студенти?

Проф. Д. Петризо: Ги охрабрувам студентите да ја применуваат теоријата во пракса, а преку запишување на оваа американска МБА програма на Универзитетот Френклин тие ќе можат да напредуваат и да успеат во своите избрани кариери.

Почеток на докторска програма по претприемништво и менаџмент на мали и средни претпријатија

Марија Башеска-Горѓеска.

На 9 март 2012 година на Економскиот факултет – Прилеп беше организиран настан со кој свечено беше обележан првиот час, односно почетокот со работа на докторската програма по претприемништво и менаџмент на мали и средни претпријатија, како заедничка студиска програма на земјите од Западен Балкан со поддршка на три универзитета од земјите на Европската унија. Оваа докторска студиска програма е првата заедничка регионална програма по претприемништво и менаџмент на мали и средни претпријатија, организирана како трет циклус студии на универзитетите од Западен Балкан во согласност со Болоњскиот процес. Докторската програма се реализира во рамките на Темпус проектот и во најголем дел е финансирана од Европската комисија и нејзината Извршна агенција за образование и култура (EACEA). Во нејзината реализација се вклучени:

- три универзитета од земјите на ЕУ (Болоњскиот универзитет – Alma Mater Studiorum, Автономниот универзитет во Барселона и Универзитетот во Ница – Sophia Antipolis),
- два универзитета од Република Македонија (Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола и Универзитетот на Југоисточна Европа – Тетово),
- два универзитета од Република Албанија (Универзитетот во Тирана и Универзитетот за агрикултура во Тирана) и
- еден од Косово (Универзитет Дарданија – Приштина).

Студиска програма е акредитирана во Република Македонија, а се очекува да биде предмет на спогодба меѓу државите и универзитетите во регионот со што таа би добила регионална акредитација, односно признавање. Натаму, се очекува да следи добивање заедничка диплома со учесниците од проектот од ЕУ универзитетите коишто директно се вклучени во нејзината реализацијата. Со докторската програма раководи д-р Марика Башеска – Ѓорѓиевска, професор на Економскиот факултет – Прилеп, којашто истовремено е и регионален координатор на проектот.

На првиот свечен час присуствуваа претставници од универзитетите што учествуваат во оваа докторска програма, професори од универзитетите на земјите од ЕУ –партнери во проектот, ректорот на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ -Битола, проректори, деканот на Економскиот факултет од Универзитетот во Тирана, продекани на Економскиот факултет-Прилеп, продекани на универзитетите партнери во проектот, професори, градоначалникот на општина Прилеп и, секако, избраните студенти.

Професорката Марика Башеска – Ѓорѓиевска го потенцира фактот дека по повеќе од една година подготовки, осмислување и структурирање на оваа студиска програма од страна на дванаесетте партнери во проектот таа стана реалност. Притоа, таа потенцира дека тоа немаше да се постигне без поддршката од страна на ректорот на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ -Битола, проф. д-р Златко Жоглев, проекторот за настава проф. д-р Сашо Атанасоски и деканот на Економскиот факултет-Прилеп, проф. д-р Ѓорѓи Манчески.

Поаѓајќи од фактот дека развојот на високото образование на ниво на докторски степен во којшто претприемништвото е главниот фокус на истражување сè уште претставува предизвик за земјите од регионот, преку етаблирањето на докторска програма за креирање и промовирање претприемнички ум и подготовка на претприемачите за раст и конкурентност, во согласност со принципите на Европскиот совет за мали бизниси и претприемништво (ECSB), се пополнува постојната празнина.

Студиската програма ќе трае 6 семестри и е поделена на две фази: првата фаза се состои од подготовка за истражување, преку предавања од областите на претприемништвото и менаџментот на малите и средни претпријатија, како и предмети со изразен нагласок на методологијата и методите

за научно-истражувачка работа; втората фаза е изработката на докторската дисертација којашто треба да претставува оригинално истражување на докторантите. Програмата ќе ја изведуваат професори од сите универзитети вклучени во проектот, и тоа: четири професори од Болоњскиот универзитет, пет професори од Автономниот универзитет во Барселона и три професора од Универзитетот во Ница), како и 12 професори од Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола, Универзитет на Југоисточна Европа – Тетово, Универзитетот во Тирана, Универзитетот за агрикултура во Тирана и Универзитетот Дарданија – Приштина.

За одбележување е да се напомене дека уникатноста на оваа докторска програма ја прави следново: прво, програмата нуди европски стил на образование на трет циклус студии; второ, докторската програма во целост ќе биде реализирана на англиски јазик; трето, во предавањата и менторството се вклучени професори од ЕУ универзитетите; четврто, програмата обезбедува стипендии за сите студенти и еднонеделна мобилност на ЕУ универзитетите; и петто, обезбедена е широка мрежа на компании во рамките на коишто студентите ќе ги реализираат своите истражувања. Секако дека, како резултат на претходно изнесените факти, за оваа програма постоеше голем интерес.

Имено, за програмата аплицираа 39 студенти од четири земји во регионот на Западен Балкан, а во најтесна конкуренција беа избрани 21 студент согласно бројот определен со конкурсот за запишување. Избраните студенти присуствуваа на свечениот час, како и на воведното предавање што го одржа проф. Масимо Бианки од Болоњскиот универзитет.

Два основни процеса ги оцртуваат хоризонтите на промените во високото образование во Република Македонија во изминатиот период. Првиот се однесува на примената на Болоњската декларација, а вториот е антиципиран од одлуката на Владата за дисперзирање на високото образование во Република Македонија. Станува збор за процеси во чии добри намери не се сомневаме, коишто во определени сегменти дадоа позитивни резултати, но генерално посматрано создадоа голем број проблеми, односно се одразија негативно врз квалитетот на студирањето. Имплементацијата на Болоњската декларација, односно студирањето според Европскиот кредит-трансфер систем на студентите требаше да им овозможи: зголемена мобилност и флексибилност, зголемен избор, гарантирање на академското признавање на студирањето во други високообразовни институции; стандардизирање на содржините и квалитетот на студиските програми, подобар квалитет и ефикасност во студирањето и сл. Притоа, студентите остварија само мал дел од овие придобивки, заради тоа што неговата примена се темели врз принципот на октроираност. Имено, неавтентичниот пристап во неговата имплементација, пред сè, изразен во не почитувањето на реалните состојби, механичката примена и отсуство на креативни самостојни решенија доведе до низа аномалии, коишто негативно се одразија врз квалитетот на студирањето.

Исто така, и процесот на дисперзирање на високото образование, пред сè, заради не водењето сметка за постојната инфраструктура како од организациски аспект, така и во однос на просторните капацитети и потенцијалите на човековите ресурси (професори и асистенти) кои треба да бидат основни носители во неговото оживотворување не резултираше со успешна примена. Спротивно, тоа резултираше со низа непосакувани и неочекувани ефекти, чиј заеднички именител е намалувањето на квалитетот на студирањето.

Доколку сакаме да ги надминеме претходните состојби неопходно е: подобрување на перформансите на научноистражувачката

дејност; вклучување на факултетите и институтите во меѓународни истражувачки проекти преку воспоставување соработка со странски универзитети; стимулирање научноистражувачки проекти со единиците на локалната самоуправа, стопанството, културните институции и сл; осигурување основни материјални услови за научно работење во институтите; подобрување на истражувачката опрема и лабораториите, а со самото тоа и овозможување примена на соодветна методологија за современиот технолошки развој; трансформирање на сегашниот систем на финансирање на научните дејности во државата со што би се стимулирал квалитетот и креативноста на научно-истражувачката дејност и сл.

Исто така, неопходни се промени во сферата на образовно-воспитната дејност, коишто треба да стремат кон остварување на следниве цели: настава којашто го зголемува креативниот ангажман на професорите, стимулира двонасочна комуникација со студентите и овозможува подобар увид во нивното работење; афирмирање на аналитички пристап во учењето и длабинско разбирање на содржините, што би било во функција на градење самодоверба кај студентите; креативен и критички однос на студентите кон академските содржини, научните теории и општествените феномени; флексибилност и толерантност кон различните видувања и новите сознанија; вклучување еминентни професори од другите универзитети од нашата земја и странство, особено во последипломските и докторските студии; осмислување и реализирање наставни програми што ќе стремат кон брзо постигнување висок степен на компетитивни знаења, вештини и способности, а со самото тоа ќе овозможуваат делотворно вклучување на пазарот на трудот; наставни методи што кај студентите ќе развиваат мотивација за учење и истражување, надополнета со чувство за самокритичност; зголемување на интерактивната и искусствената настава, особено преку учество во проекти и сл.

Претходно зацртаните цели можат да се остварат низ темелни реформи на високото образование во Република Македонија, што би се реализирале низ определени фази, според нивниот иманентен редослед. Во тој контекст, првиот чекор при управувањето со промените во посакуваниот правец се состои во афирмирање на потребата за создавање нова развојна стратегија на високото образование; вториот чекор се состои во информирање на сите учесници во процесот на

високото образование и научноистражувачката дејност за причините и содржините на промените, а со самото тоа и овозможување тие отворено и критички да ги изложат своите погледи, мислења и идеи; третиот чекор е утврдување на приоритетите во промените како во однос на универзитетот како целина, така и во однос на одделните негови членки; четвртиот чекор е изработка на стратегија којашто ќе се реализира низ реални оперативни планови, со јасно утврдени временски рамки, тековни цели и конкретни задачи; петтиот чекор се состои во имплементирање мерки при спроведувањето на овие оперативни планови заради континуирано следење на ефектите од промените во функција на пофлексибилно управување со промените; и, шестиот чекор е согледување на придобивките од настанатите промени и анализирање на постојните состојби и проблеми за да се создадат објективни претпоставки за перманентен развој на високото образование во Република Македонија.

Претходните чекори треба да се реализираат во согласност со општите принципи за развојот на високото образование и научноистражувачките институции, коишто се однесуваат на главните аспекти на реформските зафати што би требало да се преземат за образовната и научноистражувачката дејност да се направат конзистентни со промените во постојниот општествен систем во Република Македонија и да се стават во функција на постигнување поголема компатибилност со европските стандарди. Станува збор за следниве принципи: академска слобода, автономија и либерализација; квалитет; граѓанска одговорност; поврзаност со пазарот на труд; економска одржливост; праведност; транспарентност; интегративност; и доживотно учење.

Академска слобода, автономија и либерализација

Примената на овие принципи во изградбата на универзитетот треба да овозможи прецизно определување на одговорноста за функционирањето на универзитет. Пред сè, со овие принципи треба да се регулира односот меѓу централната власт и универзитетот и сите други учесници што се на пониски нивоа во системот на управување и раководење со високото образование и научните институции. Исто така, овие принципи се во функција на проширување на изборот на образовните понуди на универзитетот.

Квалитет

Универзитетот, е неопходно да се гради врз концептот на квалитет за сè и за сите. Тоа значи дека

при оценката на квалитетот на научноистражувачката дејност и образовниот процес ќе се имаат предвид: достигнатото ниво на националните стандарди во научноистражувачката и образовната дејност; подобрувањето на техничките услови во научноистражувачките институции; стимулирањето на заедничките проекти меѓу домашните и странските научно-истражувачки институции; имплементацијата на европските стандарди (Европскиот кредит-трансфер систем) во високото образование во Република Македонија; етаблирањето на процесот на самоевалуација и евалуација; задоволувањето на потребите на пазарот на трудот и локалната заедница; зголемувањето на конкурентскиот дух во универзитетот; задоволувањето на потребите на студентите, што подразбира: осовременување и подобрување на наставата и начинот на оценување, зголемување на проодноста на студентите, зголемување на мобилноста на студентите и наставниците, подобрување на комуникацијата меѓу наставниците и студентите, користење посовремена и поадекватна литература за подготвување на испитите, подобрување на техничките услови и административните услуги во процесот на студирањето.

Граѓанска одговорност

Промоцијата на основните права и слободи на индивидуата и познавањето на механизмите на нивната заштита треба да стане составен дел на работењето на универзитетот и да ја претставува неговата хумана основа. Аналогно на ова, од исклучителна важност е високото образование да биде во функција на градење на граѓанска одговорност со што истовремено би се создале реални претпоставки за поголема социјална кохезија на нашата заедница. Заради тоа, аксиолошки осмислениот процес на учење и прифаќање на хуманите општествени вредности треба да претставува основен принцип - стратегиска цел при конципирањето на новата развојна стратегија на универзитетот.

Поврзаност со пазарот на трудот

Универзитетот мора да изгради специфична структура и организација што ќе овозможи негова функционална поврзаност со стопанските субјекти, а со самото тоа да биде во непосредна корелација со проблемот на вработувањето. Современата поставеност на универзитетот мора да ги почитува принципите на флексибилност, функционалност и отвореност. Негова грижа мора да бидат редовните образовни партиципенти, но и сите оние кои имаат потреба од образовна надградба. Функционирањето

на универзитетот, во рамките на новата развојна стратегија, мора да се темели на редизајнирање на наставните планови и програми на одделните факултети. Основна функција на наставните планови мора да биде остварувањето и ефектуирањето на единството меѓу: студентот, општите знаења, професионално релевантните знаења и професионално специфичните знаења, што се во тесна корелација со барањата коишто произлегуваат од сферата на пазарот на трудот.

Економска одржливост

Проблемот на економската одржливост на образованието е поврзан со одговорите на прашањата што се однесуваат на износот на финансиските средства што се вложуваат во образованието, начинот на којшто тие средства се користат, како и на економската исплатливост на високообразовниот процес. Во реалноста честопати се случува финансиските средства, што се издвојуваат од буџетот, да се покажат како недоволни за извршување на сите активности на универзитетот, а тоа ја зголемува неопходноста да се внесат промени во начинот на распределбата на средствата што се на располагање, но и да се бараат алтернативни извори на финансирање. Притоа, треба да се има предвид дека високото образование не смее да се третира исклучиво како потрошувачка дејност, туку и како производна и услужна, од аспект на инвестицијата во формирањето на идниот граѓанин.

Праведност

Универзитетот треба да се уреди на начин што ќе овозможи постојниот воспитно-образовен процес да се прилагоди на потребите на различните целни групи, при што посебно треба да се имаат предвид припадниците на потенцијално дискриминираните групи според етничка, социо-економска, територијална или која било друга основа. Универзитетот треба да биде отворен за прилагодување на променливите потреби на поединецот и општеството во целина за што е можно повеќе да се остварат потенцијалите на секоја единка.

Транспарентност

Работата на универзитетот треба да биде транспарентна и разбирлива, односно да биде на постојан увид на целокупната општествена јавност. Исто така, треба да бидат прифатени јасни и разбирливи научни и образовни стандарди на сите нивоа, втемелени врз разбирлива структура како во наставните програми, така и во режимот

на студирање. Треба да биде добро познато што стои зад секој сертификат и диплома што се издава од одделни високообразовни институции и да се знае нивната вредност на пазарот на работна сила.

Интегративност

Примената на принципот на интегративност, пред сè, произлегува од настанатите промени во современото живеење и нагласените потреби за комплексен приод во дизајнирањето на реалноста и човечката афирмација на планот на индивидуалниот, социјалниот, семејниот, културниот и работниот живот. Во здобивањето на новите стручни и научни квалификации важна улога треба да има високиот степен на општо образование што има две функции: прво, натамошно зголемување на општата култура, како подготовка за богат осмислен живот и натамошно образование и самообразование и второ, создавање широка платформа за насочување кон различните видови стручно образование. На тој начин стручното образование органски израснува од општото образование, како функционално продлабочување и конкретизирање, според барањата на општествената поделба на трудот.

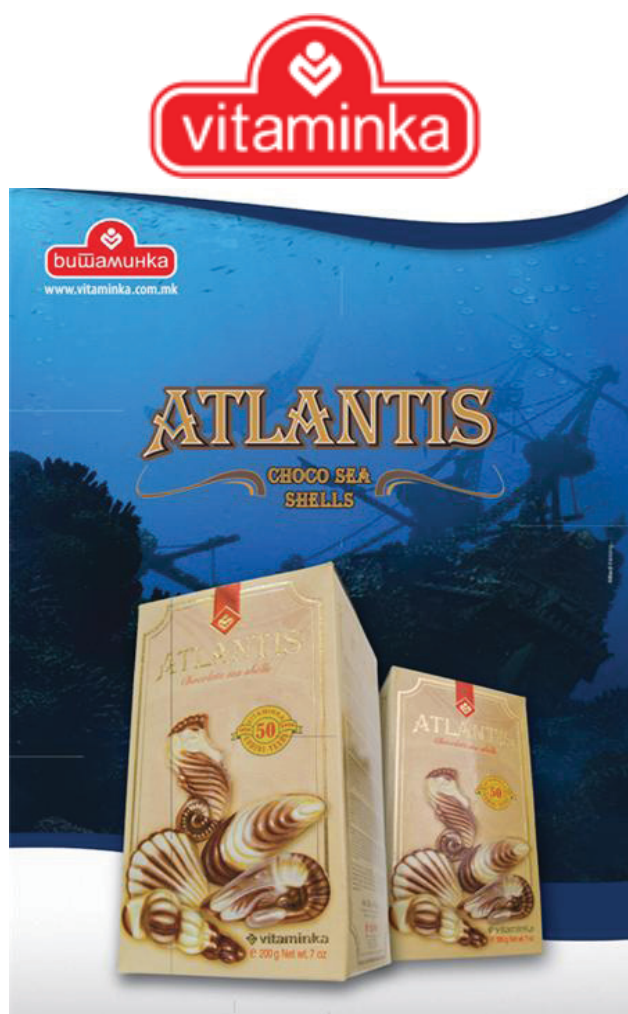
Доживотно учење

Доживотното учење претставува едно од најсуштинските прашања што се поставуваат во сферата на високото образование. Во тој контекст, големо значење треба да му се придаде на: моделите, методите и инструментите со коишто тоа треба да биде реализирано. Доживотното учење треба да претставува најважна цел во развојната стратегија на универзитетот, а со самото тоа треба да претставува генерален принцип според којшто треба да се насочува и развива високото образование во идниот период во нашата држава.

На ваков начин антиципираните принципи, проблеми и прашања, посматрани од аспект на конкретниот општествен реалитет во којшто треба да се реализираат: комплексноста, глобалноста и динамичноста, укажува на фактот дека се наоѓаме пред една мошне тешка задача чие успешно решавање бара од нас многу знаење, мудрост, толерантност, трпеливост, беспрекорен морален интегритет, интелектуална решителност, па дури и смелост. Во тој контекст, научникот, соочен со проблемот на трансформација на високото образование во Република Македонија, т.е. соочен со самиот себе сноси голем дел од таа одговорност. Едноставно, тој повеќе не може да остане само вредносно неутрален научен аналитичар. На овој или оној начин, тој е креатор и реализатор на самата стварност. Во секој

случај, создавањето на новиот универзитет за нас луѓето кои се занимаваме со научно-истражувачка и образовна дејност, е еден од оние наши животни чекори со коишто се определува смислата на нашето индивидуално и општествено постоење.

Секако, дали тоа успешно ќе го направиме, не зависи само од нас, туку и од слухот што ќе го покаже пошироката општествена заедница во однос на промените што треба да следат, кога е во прашање високото образование, а коишто, на некој начин, се и од поширок општествен интерес. Сепак, целокупната претходна анализа, сите наброени промени во различните области од универзитетскиот живот ќе претставуваат само список на добри желби, доколку тие не ги оживотвориме со автентично осмислени и заеднички операционализирани конкретни акции, во коишто сите несебично ќе го дадеме својот максимум.

Примена на RFID (радиофреквентна идентификација)

Ѓорѓи Манчески

Концептот за обезбедување единствен код на нештата е потреба што се јавила многу одамна. Овој проблем, во зависност од технолошкиот степен на развој, се решавал на различни начини. Еден многу успешен концепт се баркодовите коишто сè уште се многу актуелни и можат да се најдат речиси на секој пакуван производ. Кај баркодот со помош на линии со различна дебелина се запишуваат децималните броеви. Кај пософистицираните баркодови, исто така со помош на линиите со различна дебелина, се претставуваат и броеви, и букви. Баркодовите се покажале како особено успешен концепт којшто многу е експлоатиран, но постојат повеќе стандарди на баркодови. На слика 1 се прикажани неколку примери на баркодови од различни стандарди.

Слика 1. Примери на различни баркодови

Секој стандард има строго дефинирана структура. Еден од најпознатите стандарди за баркодови е EAN 13. Бројот 13, во овој стандард, значи дека за запишување на информациите се користат 13 цифри. Кај овој код првите 2, односно 3 цифри ја претставуваат државата. Така, на пример, сите производи што потекнуваат од Република Македонија и имаат „откупен“ баркод, на кој првите три цифри се 531, додека за другите држави тој е различен. Останатите цифри во структурата, со исклучок на последната цифра, се резервирани за идентификација на производот. Последната цифра, во овој стандард, претставува цифра што е потребна за вкупниот збир од сите цифри да биде деллив со десет. На пример, ако збирот на претходните 12 цифри е 47,

тогаш следува дека последната цифра ќе биде 3 со што се добива вкупен збир 50 што е деллив со 10. Овој систем направи револуција во идентификацијата. Во секоја држава постои соодветна институција од којашто можат да се откупат на користење ваквите баркодови. Во нашата земја таква институција е Стопанската комора на Република Македонија. Притоа, најмал пакет од баркодови, што може да се купи кај нас, изнесува 100 баркодови, а во моментот тој чини 6000 денари. Времетраењето за користење на баркодовите е една година. Ова е потребно за да се обезбеди единственост на доделените баркодови. За сопствени потреби, пак, компаниите, односно правните субјекти можат да генерираат сопствени баркодови.

Најпозната експлоатација на баркодовите е на производите што секојдневно се купуваат. За да може при купувањето да се детектира секој производ, треба да се проследи пред баркод читач. Секако дека оваа постапка е многу побрза, отколку рачното впишување. Освен еднодимензионалните баркодови за коишто претходно стануваше збор, постојат и дводимензионални баркодови. Ваквото кодирање може да се види на авионските бординг карти, а одделни примери за дводимензионалните баркодови се дадени на слика 2.

Слика 2. Примери на 2D баркодови

Денес, ваквиот систем е многу успешен и е во масовна експлоатација кај различни производи. Ако се направи обид во EAN13 да се вметне датумот на производство, рокот на траење, компанијата што го произведува, составот и некои други потребни податоци за производот, тогаш брзо се заклучува дека тоа претставува големо ограничување. Имено, на тој начин би било потребно екстремно зголемување на должината на баркодовите, а со тоа би се покажала нивната непрактичност. Ваквите и други проблеми како и трката за поефикасни системи доведуваат до омасовување на користењето на RF ID технологијата што во денешни услови може да се обезбеди по многу пристапна цена. Основната идеја е на секој производ да му се вгради RF ID предавател што ќе

емитува во етерот соодветен радио сигнал со одделни информации и на тој начин ќе биде идентификуван производот.

Постојат два типа RF предаватели, и тоа: активни и пасивни. Активните во себе имаат вградено мала батерија што ја напојува електрониката и предавателот за да можат да емитуваат радио бранови, што ја носат кодираната информација. Вториот тип, т.е. пасивните RF предаватели, исто така, треба да обезбедат електрична енергија за побудување на електрониката и предавателот за емитување радио бранови. Овие пасивни уреди поседуваат специјална антена во којашто се создава електрична енергија, како резултат на емитувањето радио бранови од некој надворешен извор. Пасивните RF ID обезбедуваат електрична енергија на следниов начин: на местото каде што треба да се емитува сигналот постојат уреди што зрачат електромагнетни бранови, а кога тие бранови ќе допрат до антената на пасивниот RF ID уред, тогаш обезбедуваат создавање електрична струја што се користи за побудување на електрониката и предавателот. По побудувањето, со помош на оваа електрична енергија, се емитува радиосигналот што содржи кодирани информации. RF ID уредите имаат релативно голем капацитет, така што во нив можат да се вметнат голем број податоци. За да може да се прави RF ID детекција е потребен приемник на местото каде што се планира да се прочитаат предавателните уреди. Предавателните уреди денес се со многу мали димензии. Тие можат да бидат и со димензии 0,5 x 0,5 cm. Од друга страна, цената на предавателите е многу ниска. Имајќи ги предвид сите овие факти, денес нивната примена сè повеќе се омасовува, т.е. тие сè повеќе се наоѓаат на производите. Тие изгледаат како одделна лепенка со мали димензии. Овие RF ID уреди во продавниците, каде што се применува RF ID идентификацијата можат да се користат и за недозволно изнесување производи. При купувањето определен производ неговиот ID се внесува во системот на продавницата, а при излегувањето од продавницата алармот не се активира, бидејќи системот детектира дека тој производ регуларно е продаден.

Интересно е да се напомене дека современите RF ID станици овозможуваат низа погодности. Имено, при самото доближување до производите што се купуваат (т.е. кога количката ќе се доближи до системот) веднаш се определува цената што клиентот треба да ја плати, т.е. не е потребно секој производ да се става пред некој уред, како кај

баркодовите. Оттука се заклучува дека со примена на овој систем значително се зголемува ефикасноста при наплатата на купените производи. Натаму, овој производ успешно е имплементиран и при наплата на патарина или, пак, при организирање паркинг системи. При автоматизирана наплата на патарина на возилото е потребно да се инсталира RF ID предавател што го идентификува возилото. Кога возилото ќе помине кај соодветниот уред, тоа ќе биде детектирано и проследено во системот. Кај еден ваков имплементиран систем возилата нема потреба да застануваат на наплатните рампи и притоа непотребно да се прават долги колони. Овој систем, исто така, е ефикасен и при организација на паркинзите. Ако паркингот е со ограничен пристап, тогаш само возилата со соодветен RF ID за паркингот ќе можат да имаат пристап. Со доближување на возилото до RF приемникот на паркингот тоа ќе биде детектирано од системот, ако има RF ID, па ќе му биде дозволен пристап во паркингот. Натаму, доколку на облеката има вградени RF ID при влегувањето на клиентот во продавница за облека системот детектира кој броеви се за клиентот, при што продавачите веднаш можат да му понудат соодветни броеви облека што ќе бидат интересни за него. Ваков RF ID систем се имплементира и во библиотеки. Имено, на скеоја книга има RF ID предавател со којшто се детектира дека кигата некој сака да ја изнајми. Исто така, библиотечните картички од корисниците можат да бидат со RF ID предаватели и на тој начин да се евидентира кој корисник кои книги ги задолжил од библиотеката, а кои ги вратил. Идејата за користење RF ID оди уште подалеку, т.е. постои и идеја за изработка на импланти што би се вградувале во човечкото тело. Веќе постојат вакви експерименти за импланти во човечки организам. На сликата е дадена рендгенска снимка каде што имплантите

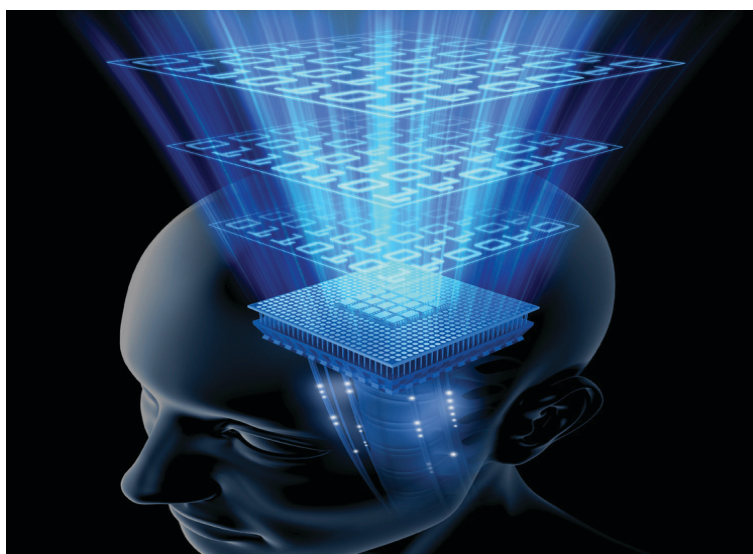
се поставени во мекото ткиво меѓу палецот и показалецот.

Слика 3. Рендгенска слика од RF ID имплантанти во мекото ткиво од рацете, меѓу палецот и показалецот на двете раце

Еден ваков систем овозможува детектирање на личноста во која е имплементиран овој систем, и тоа секаде каде што има RF ID детектори. Овој систем има голем број недостатоци, главно од аспект на човековите права и слободи. Исто така, тој може да се употреби во затворите за контрола на движењето на затворениците. На тој начин, овој систем овозможува полесно пронаоѓање на лицата сторители на криминални дела, потоа нелегалните

преминувања преку границите и тн. Ваков систем може да се вградува и во патните исправи на луѓето и на тој начин да се поедноставува процедурата за нивна контрола. Сè на сè, системот има многу можности за примена со коишто би се поедноставиле некои процеси, би се подобрила сигурноста и би се зголемила ефикасноста.

„Во бизнисот нема сентименталности, затоа искористете го вистинскиот момент и навреме целосно уништете го конкурентот, пред тој да ја преземе иницијативата и да Ве уништи“. - Бил Гејтс

Новиот светски поредок сè повеќе наметнува економски натпревари, наместо воени судири. Уште еднаш во светот доаѓа времето на доминација на бизнис (економската) шпионажа.

Според дефиницијата, од макро аспект, економското (бизнис) информирање е поим што, генерално, опфаќа богат репертоар на активности и современи напори на сите држави да дојдат до знаењата што другите нации ги поседуваат и ги користат за своите потреби во технологијата и производството а коишто отсекогаш постоеле во светот. Од микро аспект, пак, тоа се сите активности и напори на деловните субјекти и големи и силни комплекси во една иста или различни национални економии да дојдат до знаењата што другите конкурентски деловни субјекти и трговски комплекси ги поседуваат и користат за своите потреби во технологијата и производството, а сè со цел да се присвојат нивните строго чувани деловни тајни, што натаму ќе се користат за остварување поголем профит и обезбедување повисоко конкурентско место во дејноста. Она што и денес се именува како бизнис (економска) шпионажа ги следи човечките активности уште од најстарите историски периоди.

Во почетоков е битно да се посвети внимание на речиси нерешливиот проблем при преведувањето на зборот *intelligence*, од којшто се изведени другите поими во областа што, најчесто, се преведува како разузнавање или шпионажа. Во нашата литература нема автохтон израз за она што светот го изведе од англосаксонскиот збор за дефиницијата на поимот *economic intelligence*. Во расположливата литература досега ретко се користат следниве два изрази: економска шпионажа или, пак, економска разузнавачка дејност. Рефлексно, според мене, сепак, почесто се користи изразот економска шпионажа, односно во согласност со новиот тренд на современо живеење и глобализацијата – бизнис шпионажа, но и

тој израз ќе се користи во овој текст со напомена дека поимот разузнавање веќе поодамна го надминува класичното значење на поимот економска шпионажа. На кратко, да напоменам само дека оваа тематика е многу посложена, отколку што изгледа на прв поглед. Поради тоа, направив пионерски напори информациите и дефинициите што поблиску да се доближат до читателите и што поверодостојно да ја претставам сложеноста и појмовното богатство на бизнис (економската) шпионажа. Оваа материја кај нас, во Република Македонија, е многу ретко, ако не и никогаш досега обработувана и објаснувана детално.

Американскиот економист, Мајкл Потер, во 1980. година го напишал капиталното дело „Конкурентската предност на нациите“ (*Competitive advantage of nations*), во коешто го официјализирал клучниот фактор на економијата – бизнис (економското) разузнавање.

Всушност, истото тоа го потврдил далеку пред М. Потер, уште во 1964 год., еден од најистакнатите хроничари на светската и југословенската шпионажа, доктор Стеван Дедијер, кој со децении се залагал за местото на овој поим (економска шпионажа), како составен дел на државната шпионажа.

Стручњациите зборуваат како треба да се пронајдуваат себеси на другиот крај од светот на разузнавањето, што ќе го овозможи клучот за бизнис приликите или некоја неидентификувана опасност. Политичкиот или економскиот раководител денес мора да научи да антиципира за да биде во можност брзо да реагира на маневрите на дестабилизацијата преку слика, гласини или дезинформации.

Овде се мисли на свеста на учесниците во овој процес, т.е. дека тие „треба да бидат свесни како, всушност, детекцијата на слабите сигнали дава предност над противникот. За да се победи противникот треба да се измисли мрежа на иднината во светот во којшто интернет сообраќајот се дуплира на секои сто дена“.

Емили Голдман, францускиот стручњак за економија и разузнавање, пишува: „Разузнавањето во почетокот на 21. век станува суштинско средство за воспоставување на можните политичко-воени стратегии, обликување на окружувањето, прилагодување и повторно воспоставување на силите. Се советува организација за собирање и анализа, што ќе биде поделена на четири различни ентитети што користат специјална техника, па и посебни средства: геополитика, економија и финансиски текови, одбрана и оружје со масовна разорна моќ и

безбедност, што ја вклучува борбата против мафијата и тероризмот“.

Економското натпреварување станувало планетарно. Извозувајќи повеќе производи, услуги, вкупно знаење (што Ангелосаксонците го освојуваат како know-how, а Французите savoir-faire) секаде низ светот, секоја нација се стреми кон тоа да ја добие оваа војна од нов вид, во којашто жртви се компаниите со непосредни последици по вработувањето и бруто националниот производ. Како што американскиот геополитичар, Е. Лутвак, има речено: „тоа е продолжување на дипломатските и воените стратегии со трговски и економски стратегии“.

Со векови човештвото функционираше врз принципот на пазарот на понудата, а во последните педесет години тоа е заменето со пазарот на побарувачката. Денес, човештвото влегува во пазарните знаења, што имплицираат поседување знаење, т.е. информација. Една од дефинициите го има предвид збирот на праксите и стратегиските толкувања на корисните информации и сознанија, развиени и поделени во срцето на нацијата меѓу нејзините различни нивоа на организација. Такви можат да бидат: државата, владините организации, локалните власти, компаниите, образовниот систем, синдикатите, професионалните организации и сл.

Пред другите аспекти, овде да може да се спомене само „школскиот“ пристап кон проблемот, т.е. дефинирањето на генералниот разузнавачки циклус. Станува збор за процес со којшто некои информации се стекнуваат, осознаваат, пренесуваат, проценуваат, анализираат и, како обработени, се достапни за разузнавање и се наменети за креаторите на политиката и акцијата.

Веќе со години поголемиот дел од владите на низа држави од целиот свет и придаваат сè поголемо значење на оваа област. Се признава дека запоставувањето на разузнавачките економски активности во функционирањето на секоја современа држава може да има негативни економски последици врз развојот на општеството. Затоа и собирањето, т.е. анализата на тн. макроекономска разузнавачка дејност станала неизбежна активност на современите влади. Воопшто, овој вид разузнавачки дејности се извршуваат со проучување на пазарот на стоките и цените, трговијата, договорите, како и низ следење на позициите на другите влади и трговските меѓународни организации. На ова ниво, пак, дејствувањето многу малку е различно од секојдневната работа на финансиските и индустриските аналитичари, како и медиумските

финансиски експерти, ангажирани во најголемите светски медиуми или големите коорпорации. Таа работа, всушност, е легална и во ништо не зависи од класичните разузнавачки агенции. Вистинската шпионска работа се извршува низ собирањето макроекономски податоци, така што се настојува да се дојде до подобри информации, што веќе постојат во тн. отворени извори. Целта отсекогаш, без разлика на кое ниво се работи и за чија страна, е да се дојде до што поквалитетни сопствени одлуки во областа на финансиите, индустријата, маркетингот или за достигнување предност на бројните светски конкуренти во трговските преговарања. Важен момент на овие активности е доаѓањето до техничките податоци за странските производи, процеси и иновации.

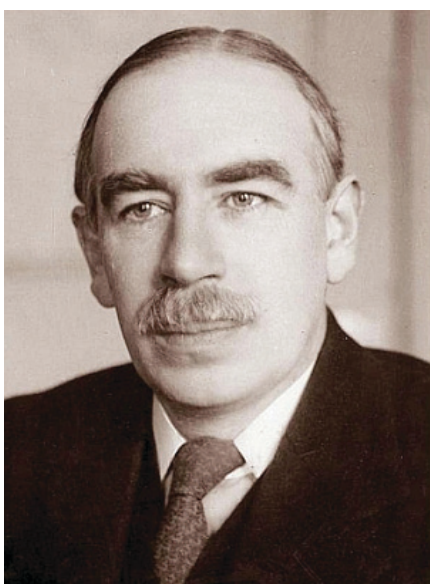
Оваа дејност е дејност на вечни надмудрувања, итрини, дури и нефер и недозволените потези од конкуренцијата. Така било отсекогаш и таа тенденција е обврзувачка во сите околности. На ниво на влада, за што овде се зборува, сосема е логично да се настојува да се дојде до што поголем број информации за тајните сегменти на политиката и стратегијата на соговорникот, конкурентот, па и соработникот со кого што се преговара. Секоја држава ангажира свои економски шпиони за да дознаат нешто повеќе за политичките одлуки на партнерот или преговарачот од другата страна, за нивната надворешна трговија, заемите или инвестициите. Американската агенција за национална безбедност (NSA), во соработка со другите национални агенции, собира бесценети податоци за трговските преговори, цените на нафтата во ОПЕКС, позициите на учесниците на самитот UNCTAD или која било друга светска организација. Тоа е макроекономско економско разузнавање и за него се задолжени „големите“ национални агенции, често потпомогнати од шпионските институции на земјите.

Во дејноста на макроекономското економско разузнавање, нејчесто, тоа се активности за коишто се оспособени специјализирани агенции на компаниите што настапуваат на светските пазари. Сепак, и нив им помагаат класични шпиони, во случаите кога ќе се оцени дека таква помош е неопходна заради националните интереси. Тоа често значи поистоветување на националните интереси со интересите на некои американски водечки компании, што успешната соработка со државните разузнавачки структури може, на меѓународен план, да донесе економска приврзаност кон Американците во некоја индустриска гранка. Тука американската

влада ретко има дилеми и речиси секогаш, без комплекси, ги користи своите агенции за да го осигура американскиот индустриски и технолошки триумф.

Влијателни економисти (1) - Џон Мејнард Кејнз

Мирослав Гвероски

Расправата за поголемо или помало вклучување на државата во економијата е вечна тема во дискусиите од економската проблематика. Тоа особено доаѓа до израз кога светот се наоѓа пред или е во економска криза, и тоа не само во развиените економии, туку и кај нас во Република Македонија. Основата на ваквата филозофија на поголема или помала интервенција на државите се наоѓа во делото на еден од најистакнатите економисти во историјата на економската наука, Џон Мејнард Кејнз. Џон Мејнард Кејнз бил британски економист чии идеи, сублимирани во тн. кејнзијанска економија, имаат многу голем придонес во модерната економска и политичка теорија, како и во владините политики. Во почетокот на своето творештво Кејнз бил приврзаник на економскиот либерализам, но постепено го напуштал и подоцна преминал на страната на поддржувачите

на државниот интервенционизам. Значењето на неговата теорија може најдобро да се согледа од тоа што него го нарекуваат „татко“ на модерната макроекономска теорија или, уште повеќе, неговото учење се изедначува со пресвртницата во развојот на економската мисла во 20. век. Кејнз извесно време работел и како советник во Министерството за финансии во Индија, бил гувернер на Англиската банка, претставник на тогашното високо осигурително друштво, уредник на списанието Економски дневник, секретар на Кралското економско друштво и др. Во 1944 година Кејнз ја предводел британската делегација на интернационалната делегација во Бретон Вудс каде што биле утврдени деталите на меѓународниот финансиски систем, односно биле формирани две институции, и тоа Меѓународниот монетарен фонд и Светската банка за обнова и развој.

Кејнз има објавено повеќе дела од 1919 година до крајот на Втората светска војна. Најпознато негово дело е „Општа теорија на вработеноста, каматата и парите“. Тоа е негово капитално дело со коешто се издигнал на пиедесталот „татко на државниот интервенционизам“. Ова дело, што било објавено во периодот на големата депресија, а во него е образложена неговата теорија со којашто ја објаснува детерминираноста на аутпутот и вработеноста како негова консеквенца, оставило силен впечаток во тогашните и денешните академски и политички кругови. Заслуга на кејнзијанското учење е во тоа што успеало економската теорија да ја приближи кон потребите на практиката, односно да ги поврзе економската теорија и економската стварност, т.е. економската теорија и економската политика.

Придонесот во развојот на економската мисла на Џон Мејнард Кејнз најмногу се гледа од неговото истражување за кризните проблеми во неговото време, како и понудата на определени решенија што и денес, особено во последната светска финансиска криза, сè уште се актуелни. Носителите на економските политики како во развиените, така и во земјите во развој, соочени со кризните движења, иако од различни причини, последниве години повторно прибегнуваат кон познатите рецепти, односно постулатите на кејнзијанизмот. Во таа насока зборуваат и податоците дека во САД вредноста на државната интервенција за последната криза достигнува и до 7% од БДП. Така, само со една одлука беа наменети 700 милијарди долари од федералниот резервен систем за ублажување на последиците од кризата. Од друга страна, владата во Република Македонија реагираше со свој пакет

од 10 мерки, вреден 300 милиони евра. Исто така, со последната изјава на министерот за финансии се планира определен износ на капитални инвестиции во земјата во 2012 година за ублажување на ефектите од постојната криза во Европа.

Економската категорија на којашто Кејнз ја темели својата теорија за економска рамнотежа е ефективната побарувачка. Тој претпоставувал дека главниот детерминирачки фактор на рецесиските текови е токму агрегатната побарувачка, односно дека нивото на националниот доход на одделна економија зависи од вкупната вработеност, а пак таа зависи од ефективната побарувачка. Вкупната побарувачка се состои од потрошувачка и инвестиции. Потрошувачката е другата страна на штедењето. Така, Кејнз ја објаснува потребата од поклопување меѓу двата макроекономски агрегата, инвестициите и штедењето. Појавата на нивно не поклопување (инвестициите поголеми од штедењето или штедењето поголемо од инвестициите) може да доведе до појава на инфлаторни движења или до појава на невработеност во економијата. Тука особено загрижувачка е појавата на невработеноста, кога инвестициите се во помал износ од штедењето. Зголемувањето на инвестициите може да настане со раст на инвестициите во бизнис секторот или капиталните инвестиции на државата. На тој начин се доаѓа до клучните мерки и политики на државата: фискалната политика (државните расходи и даноците) и каматната стапка. Кејнз го застапувал ставот дека во економија со слаба побарувачка, уште позната како депресија, владата, односно јавниот сектор може да ја зголеми агрегатната побарувачка, и тоа преку зголемување на трошоците, преку дефицитно трошење и верување дека јавниот сектор, со позајмувањата, нема да ги зголеми цените, ниту интересната стапка, во толкава мера за да го ослабне краткиот рок на ефективност на таквата политика.

Така, главното стојалиште на кејнзијанската теорија е дека економската политика на државата е неопходна во решавањето на проблемите со рецесиските движења, т.е. неопходно е мешањето на државата во регулирањето на приватните стопански односи. Тука, главно, се предлагаат двете политики: фискалната и монетарно-кредитната политика коишто, пак, треба да влијаат врз склоноста кон потрошувачка и поттик на инвестициите. При појава на депресија Кејнз предлага државите да применуваат експанзиска фискална политика (зголемување на државните расходи – капитални инвестиции и

намалување на даноците) и експанзиска монетарно-кредитна политика (зголемување на понудата на кредити во стопанството со обезбедување услови за што полесно нивно добивање, но и пониска каматна стапка).

Констатациите на врвните макроекономисти дека цикличните движења на економиите постоеле и ќе постојат, односно дека појава на рецесиски текови во неправилни интервали повторно ќе има, а почетокот на 21. век се покажува далеку потурбулентен од претходните, со што навестува дека основните поставки на Кејнз и кејнзијанското учење и натаму ќе имаат влијание врз креаторите на економските политики. Тоа покажува дека кејнзијанското учење е со трајна вредност и него ќе го изучуваат уште многу генерации во иднина.

Искуства од докторските студии на Универзитетот во Стафордшир
Спиро Лазарски

The more we study the more we discover our ignorance.
Percy Shelley, (1792-1822) English poet

Во свет во којшто информацијата и знаењето се најзначајниот ресурс се наметнува потребата од перманентно надоградување и усовршување. Мотивиран од потребата за подобрување на моето образование, своето знаење се определив да го надоградам преку реализирање докторски студии во Обединетото кралство, како корисник на стипендија на Универзитетот Стафордшир и Фондацијата отворено општество (Open Society Foundation) наменета за кандидати од земјите на Западен Балкан. Оваа стипендија секоја година се доделува на група од пет талентирани студенти кои потекнуваат од шест земји од Западен Балкан (Република Македонија, Албанија, Косово, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Хрватска), а процесот за добивање е елиминаторен во секој стадиум од оваа постапка (аплицирање, тестирање за познавање на англиски јазик TOEFL, интервју). Јас имав среќа, во конкуренција со поголем број кандидати, да добијам стипендија и да го продолжам моето образование на реномираниот Универзитет Стафордшир во Велика Британија.

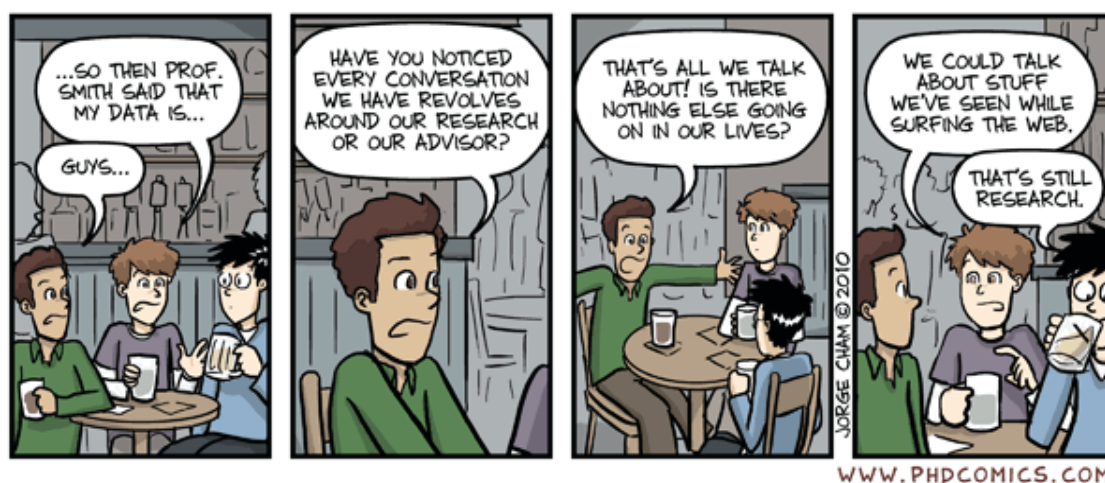
Универзитетот Стафордшир е лоциран во

областа Стафордшир во Велика Британија и него го сочинуваат голем број факултети, лоцирани во неколку градови. Факултетот за бизнис (Business school) е лоциран во градот Стоук-он-Трент. Овој град е сместен во централното подрачје на Велика Британија и во минатото бил познат како центар на грнчарство и индустрија. Стоук-он-Трент, денес, е град што обединува неколку помали гратчиња: Фентон, Лонгтон, Тунстал, Хенли и неколку помали села во коишто вкупно живеат околу 250 илјади жители. Во минатото оваа индустриска област била позната по рачно изработените грнчарски предмети, па често меѓу народот местото е познато под називот Грнчари (Potteries). Денес оваа област економски заостанува во однос на останатиот дел од Велика Британија, меѓутоа позитивни тенденции се чувствуваат во последниве години кога сигнификантен дел од индустриските капацитети се рестартираат. Гордост на овој град е фудбалскиот тим Стоук што се натпреварува во Премиер лигата, а во истовреме е еден од најтешките противници за победа на домашен терен. Освен тоа, од него потекнува познатиот поп изведувач Роби Вилијамс, а во близината на Стоук, во гратчето Кру (Crew), се изработува еден од најскапите и најубавите рачно изработени автомобили на светот, Бентли (Bentley).

Како корисник на стипендија имав чест да соработувам со група избрани кандидати-докторанти и магистранти од земјите од Западен Балкан. Во текот на минатиот семестар имав можност да слушам

предавања од областа на напредната макроекономија и напредната економетрија од професори кои важат за респектирани и високоценети експерти во областите во коишто работат. Докторската дисертација ја работам под менторство на проф. д-р Џеф Пју (Geoff Pugh), на тема: „Испитување на трансмисионите канали преку кои глобалната финансиска рецесија се прелеа врз реалниот сектор во земјите од Западен Балкан“. Фокусот на докторската дисертација најнапред ќе биде ставен врз испитување на трговските и финансиските канали преку коишто рецесијата се пренесува на релација од развиени земји кон земјите од Западен Балкан; и второ, кредитниот канал како механизам за пропагирање и продлабочување на економската рецесија во набљудуваните земји (теоријата на финансиски акцелератор).

Животот на еден PhD кандидат се состои во истражување, читање, безброј обиди за пишување на неколку реченици што концизно ќе ја обработат испитуваната материја, како и непрекинато размислување за проблемот на истражувањето, методите и техниките за истражување. Прогресот што е направен во текот на истражувачката активност непрекинато се следи од страна на тим супервизори преку неделни состаноци, на коишто се разменуваат идеи и сугестии за натамошните чекори на истражувањето. Животот на секој докторант илтартсуивно може да се прикаже преку следниов краток стрип:

Секој оној кој се зафатил со љубов да го реализира овој процес знае дека тој носи голема сатисфакција и за него вреди да се посвети многу време и труд. Но, да не се залажуваме, процесот на докторирање е придружен и со забава. Истовремено, во организација на Факултетот за бизнис, имавме можност да посетиме неколку места во близината на Стоук коишто, во голема мера, го доловуваа духот на англиската култура и историја. Освен тоа, во сопствена режија успеав да реализирам патување до главниот град на Велика Британија - Лондон, којшто ме воодушеви со својата грандиозност, големина и убавина. Покрај напорната работа, традиционално PhD и мастер студентите се дружат преку излегувања во центарот на градот, одење на заедничко кафе или шопинг во трговскиот центар.

Вечерните часови се користат за истражување и интензивна работа, користење на библиотеката (што работи 24 часа), прелистување безброј наслови во писмена и електронска форма, а понекогаш, посети на студентските забави организирани во кампусот на Универзитетот или забавите во клубот 80's во гратчето Њу Касл, во близина на Стоук.

Ова е само мал обид да приближам неколку искуства што го придружуваат секој кандидат на докторски студии. Настојував овде да инкорпорирам неколку сегменти што покажуваат дека макотрпната работа е забавна за луѓето кои се определиле својот живот да го посветат на истражување. Впрочем, целта на секој млад човек е да остави наследство што ќе го подобри животот на луѓето во иднина. На крај, верувам сите се согласуваме со мислата на познатиот британски филозоф, Френсис Бекон: „би живеел за да учам, а не да учам за да живеам“ што го опишува придонесот на секој човек.

Brindley Building: Business School, Staffordshire University

Staffordshire University Campus

Многу години се сметаше дека токму интегрираноста во монетарната политика и одврзаните раце на земјите во фискалната сфера е специфичноста што ја прави ЕУ единствена и функционална. Но, во периодот по 2003 година се забележа дека, и покрај успешноста во одржувањето на инфлацијата, економскиот раст и вработеноста во многу земји се намалија по воведувањето на еврото. За да се влијае врз овие големини земјите се повеќе почнаа да ја користат фискалната политика.

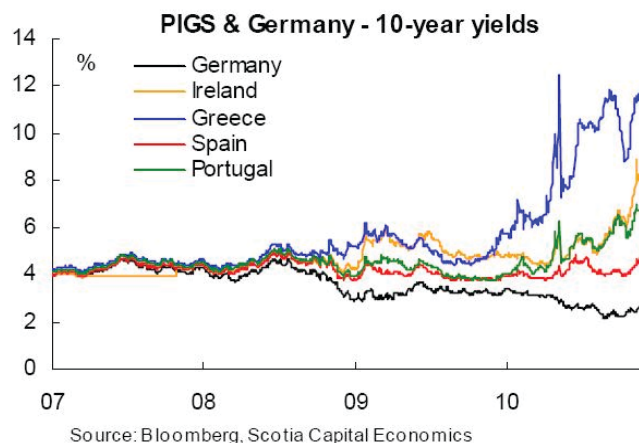
Ситуацијата стана уште покритична по 2008 година, со проширувањето на кредитната криза од САД во Европа. Кризата предизвика опаѓање на производството, инвестициите и вработеноста во многу европски земји. Преземајќи мерки и спроведувајќи ги плановите за заздравување на економиите од финансиската криза, беше предизвикан раст на јавниот долг на многу европски земји. Дефицитите растаа и неретко го надминуваа нивото 3% од БДП, пропишано со критериумите на конвергенција за земјите од еврозоната.

Со текот на времето се покажа дека зголеменото трошење доведува до опасност од фискална криза и разнишување на стабилноста на еврото. Во еврозоната најранливи беа Ирска, Шпанија, Грција, Италија и Португалија. Заедничко за овие држави е тоа што и претходно имаа висок јавен долг што, во овој период, уште повеќе се зголеми. Прва земја од еврозоната што се соочи со опасност дека нема да може да го плати долгот за државните обврзници беше Грција во почетокот на 2010 година. Оваа вест предизвика каматните стапки на грчките обврзници да растат, а тоа дополнително го зголеми долгот на Грција. Тоа негативно влијаеше врз еврото и доведе до депресијација на валутата. За да се зачува довербата во заедничката валута земјите од еврозоната понудија помош, и тоа прво преку билатерални заеми, а подоцна (во мај 2010 година) беше доделен тригодишен заем од ЕУ и ММФ. Во 2011 година таа повторно се соочи со опасност од банкрот.

Имено, во март истата година ММФ се определи да додели кредит во височина од 4,1 милијарда долари. Кон крајот на октомври монетарната унија мораше да прифати втор пакет за Грција во износ од 130 милијарди евра (100 милијарди евра и 30 милијарди за рекапитализација на банките

и за намалување на грчкиот долг за 50 отсто). Денес, Грција се уште не е економски стабилна.

Друга земја од еврозоната што се соочи со проблеми е Ирска. Стравот на инвеститорите дека Ирска, како и Грција, ќе се најде во положба да не може да одговори на обврските влијаеше врз зголемувањето на каматните стапки на ирските државни обврзници. Финансирањето со должнички инструменти стана мошне скапо и таа беше принудена да побара помош од ЕУ. На Ирска и беа одобрени 85 милијарди долари. Инвеститорите стравуваа дека Португалија, Италија и Шпанија ги чека слична судбина, а тоа влијаеше врз зголемувањето на стапката на нивните обврзници. Каматните стапки на обврзниците на загрозените земји и Германија, како најстабилна земја во еврозоната, е прикажано на слика 1.

Слика 1. Каматните стапки на државните обврзници

Проблемот со неможност за исплаќање на долгот бараше итно дејствување од страна на Европската унија. За да се спречи проширувањето на „заразата“ и на загрозеноста на еврото, беа преземени мерки за добивање време за усогласување на разликите во конкуритивноста и буџетските дефицити на земјите во еврозоната. Позначајна од нив е формирањето на ЕФСФ (European Financial Stability Facility) за поддршка на задолжените земји што во почетокот изнесуваше 440 милијарди евра, а на Самитот во октомври 2011 година државите се определија да го зголемат на 1.000 милијарди евра. Која било држава од еврозоната, доколку се соочи со тешкотии во врска со отплаќањето на долгот, а нема пристап до пазарот за финансирање, може да побара помош од ЕФСФ. Средствата од ЕФСФ се

комбинираат со заеми до 60 милијарди евра, што се обезбедуваат од ЕФСМ (European Financial Stability Mechanism). ЕФСМ, всушност, претставуваат фондови на Европската комисија, што се гарантирани од буџетот на ЕУ. Освен ЕФСФ и ЕФСМ, во комбинацијата за помош влегуваат и 250 милијарди евра, обезбедени од ММФ.

Постојат многу предлози за иднината на ЕУ и опстанокот на еврото, а од нив се издвојуваат две екстремно различни мислења. Првото е поврзано со расцепкување на еврозоната или на две „Европи“ (помали монетарни унији), северна со центар – Германија и јужна или на повеќе „Европи“ со засебни монетарни политики. Ова решение значи анулирање на долгогодишниот труд за интеграција на територијата на Европа и со себе носи многу негативни последици, посебно за презадолжените земји. Последиците се и економски, и политички. Кога станува збор за економските последици, се мисли на зголемувањето на нивото на невработеноста, трошоците поврзани со приспособувањето на друга валута. Но, пострашни се политичките последици, бидејќи земјите што би ја напуштиле еврозоната ќе имаат подреден статус во Европската унија и ќе бидат сметани како земји од втор ред. Во таков случај би се нарушиле основните столбови врз коишто се темели Европската унија. Затоа многу е позначајно второто стојалиште.

Втората опција предвидува решавање на проблемот со презадолженоста преку поголема соработка и координираност на фискалните политики. Во овој случај земјите треба да прифатат строги правила за фискална регулација и да се овозможи поголема транспарентност, односно владата на една земја да може во секој момент да ја знае состојбата на буџетот на другата земја (што не ја избрала таа влада). проблемот е што кај ниту една од земјите не постои волја за обединување во фискална унија. Доколку се дојде до консензус во врска со ова прашање и доколку се создаде заедничка фискална власт, тогаш проблемот ќе биде трајно решен. Во секој случај, е потребно многу време и вложување големи напори за да се создаде институционална и правна подлога за функционирање на фискалната унија.

Успешни алумни

Христијан Ристески

Економскиот факултет-Прилеп повеќе од пет децении успешно продуцира високообразувани кадри

од областа на економијата, менаџментот и бизнисот. Голем број од дипломираните студенти станале истакнати професионалци во својата специјалност и градат успешни кариери во приватни компании или јавни институции во Република Македонија и странство. Исто така, не е мал бројот на оние кои по завршувањето на додипломските студии се определиле да го продолжат своето образование на постдипломски и докторски студии и да се определат за академската кариера. Во оваа рубрика на „Еквилибриум“ имаме за цел да претставуваме поранешни дипломирани студенти (алумни) на Економски факултет-Прилеп кои постигнале значајни успеси во своите професионални кариери. Се надеваме дека „приказните“ за амбициозните и посветени професионалци ќе претставуваат мотиватори за идните генерации економисти, а истовремено ќе го потврдат значењето на Факултетот за популаризирање на економската наука во Република Македонија.

Во овој број ви го претставуваме младиот и амбициозен економист Христијан Ристески, кој работи како економски аналитичар во Центарот за економски анализи (ЦЕА) во Скопје. Тој е роден во 1985 година во Прилеп, а на Економскиот факултет-Прилеп студирал во периодот од 2004 до 2008 година на насоката Меѓународна економија и бизнис. Тој, навреме ги завршува студиите како еден од најдобрите студенти во генерацијата, со просек 9,6. За целиот период на студирање активно работеше на многу проекти во меѓународната студентска организација AIESEC, а во периодот од 2006 до 2008 година беше претседател на локалниот Комитет на AIESEC на Економскиот факултет – Прилеп. Како резултат на успехот и искуството што го стекна за истиот период беше избран за предавач за „меки вештини“ за Централна и Источна Европа. По дипломирањето своето образование го продолжи на постдипломските студии во областа на маркетингот, а во 2011 година доби стипендија за специјализација во областа на макроекономијата на Економскиот институт – Загреб. Паралелно со формалното образование, Х. Ристески посетува семинари и обуки за стекнување вештини или знаење за истражувања и анализи во економијата и креирањето политики.

Од 2009 година, па до денес Христијан Ристески работи во Центарот за економски анализи ЦЕА, успешно имплементирајќи голем број проекти од областа на економијата, како член на тимовите или тим лидер. Посебни полиња од интерес за него претставуваат проблематиката на социјалната економија и меѓународната трговија. Своите трудови што ги има презентирани на меѓународни

конференции се објавени во стручни списанија за економија. Како позначајни проекти можат да се наведат следниве:

- Креирање веб страница за визуелно прикажување на буџетот на Република Македонија,
- Истражување за транспарентноста и отчетноста на буџетот на Република Македонија, дел од глобалниот проект на Open Budget Partnership,
- Стратегија за локален економски развој на општина Берово,
- Организирање натпревар за трудови во областа на одржливиот развој во Република Македонија,
- Извештај за конкурентноста на Република Македонија, според методологијата на Светскиот економски форум,
- Студија за ефектите од економската криза врз ранливите групи во Република Македонија,
- Студија и конференција за ефектите од грчката криза врз македонската економија,
- Истражување за сивата економија во Република Македонија.

Во иднина Христијан Ристески има планови дополнително да ја развива својата кариера во областа на истражувањата и анализите на економијата, креирање политики засновани врз факти и податоци. Покрај истражувачката работа во иднина, тој има планови да започне со работа во бизнис секторот, каде што ќе може да ги искористи познавањата од маркетингот и продажбата. Во оваа област веќе има основано компанија за дистрибуција на прехранбени производи во Република Македонија и планира извоз на македонски прехранбени производи во соседните земји.

Блиските контакти и соработката со Економскиот факултет-Прилеп Христијан ги продолжи и по дипломирањето. Така, минатата година тој одржа предавања за студентите во Факултетот на повеќе теми, како што се: инфлација, вештини за тимска работа, подготовка на проектни апликации за грантови, а во блиска иднина планира и други проекти и форми на соработка. Стекнатото знаење од Економскиот факултет – Прилеп претставува одлична основа за успешно имплементирање проекти во AIESEC, реализирање активности во истражувањето и анализите на економските појави, како и започнување сопствен бизнис. Пораќата до идните генерации студенти е да студираат за да научат, а не за да ги положат испитите. Покрај студирањето, тие мора паралелно да бидат вклучени во активностите што ќе им овозможат да стекнат вештини и искуство во бизнис секторот или невладиниот сектор.

Новости од АИЕСЕК

Маргарита Попоска

„Биди промената која што сакаш да ја видиш во светот“ е изјава на Махатма Ганди што ја насочува мотивацијата и надежта на младите луѓе низ целиот свет. Но, што всушност сакал да каже Ганди, кој бил лидер на своето време и претставува еден од најзначајните личности во историјата? Основата е во тоа што сè зависи од вас, од вашата активност за прифаќање на можностите и предизвиците што доаѓаат. Во нашата земја се случува студентите да го завршат своето образование, а потоа подолго време да не можат да најдат работа, а уште потешко да го работат она што го сакаат. Се поставува прашањето: дали тоа се должи на моменталната состојба на економијата во нашата земја, на општественото окружување или на самата личност и квалификациските способности? Секако дека за ваквата состојба, во голем дел, е одговорна државата, но неизоставен фактор е искуството, праксата и способностите на студентот.

Многу често се спомнува дека, покрај формалното образование, постои и неформално, што ги опфаќа работите коишто се учат надвор од факултетот и за коишто личноста сама решава дали ќе ги вметне во својата агенда. Тоа се предизвиците што се укажуваат и принудуваат да се запрашате: дали и денес ќе се занимавате со секојдневните рутини или ќе ја посетите обуката за лидери? На фотографиите што се приложени можеби ги препознавате вашите колеги, пријатели, познаници од најразлични светски дестинации, заедно со свои колеги од целиот свет, а сепак знаете дека тоа не е слика од некој летен одмор. Се запрашувате како може тоа некој да го постигне? Веднаш ќе ви стане јасно дека тоа е лесно кога станува збор за активисти во најголемата студентска организација АИЕСЕК. Оваа организација постојано спроведува најразлични активности, како што се: семинари, обуки, тренинзи, презентации, конференции и постојано е отворена за млади умови коишто активно ќе се вклучат во нив.

На повеќето семинари што беа организирани од страна на АИЕСЕК-Македонија учествував и јас, заедно со други АИЕСЕК членови од нашиот Локален комитет-Прилеп. Еден од нив е Macedonian International Leadership Development Seminar (скратено MILDS) којшто претставува годишен собир, а оваа година се одржа од 16 до 19 февруари во хотелот „Бисер“ во Струга. И покрај тоа што неговата цел е да овозможи развивање на лидерските

и професионалните способности на членовите на АИЕСЕК од Република Македонија, сепак, учествуваа и студенти надвор од македонските граници. Овој семинар овозможува интеракција со постарите членови на организацијата, како и со талентирани и искусни интернационалци кои преку своите сесии, ги пренесуваат своите искуства и знаења на делегатите кои учествуваат на семинарот.

MILDS е совршена можност на едно место да се обединат македонската иднина со сегашноста, односно на едно место да се сретнат најталентираните млади лица од Република Македонија заедно со претставниците на истакнати компании и организации. Тие имаат можност заедно да дискутираат на различни теми за лидерство, едукација, финансии, менаџмент и други теми. Конференцијата не овозможува само шанса студентите да научат повеќе низ практична и теоретска обука, туку им дава можност за интеракција со моменталните лидери на општеството од кои „од прва рака“ можат да научат повеќе за актуелните теми. На тој начин MILDS ги поттикнува новите и постарите членови да го направат следниот чекор за развивање на нивните потенцијали.

Оваа година семинарот беше воден низ три сегмента и тоа: Newbies (за нови членови), TMP (за членови кои веќе работат во тим) и LEAD (за членови кои се на лидерска позиција). Првиот сегмент специјално беше подготвен за новите членови кои штотуку зачекорице во АИЕСЕК мрежата, а со цел преку него да научат повеќе за самите вредности, структурата и принципите на организацијата. Вториот сегмент беше фокусиран на постарите членови кои сè уште немале можност да напредуваат во определени области. Третиот сегмент беше наменет за сите оние кои веќе биле или се на лидерска позиција, а преку него треба да ги согледаат дотогашните постигнувања и нивниот можен развој.

Самиот збор лидер потекнува од англискиот збор lead, кој во превод значи води, па отаму се извлекува дефинирањето на поимот, односно лидер претставува човек кој води определена група луѓе за постигнување на одделна заедничка цел. Лидерот мора да поседува авторитет, да ги почитува моралните и етички принципи, да поседува доза на праведност и искреност како членовите на тимот, така и кон сите партнери со коишто соработува. Лидерот може да послужи како пример, кој ќе влијае врз другите да ја зголемат продуктивноста. Доколку лидерот ги охрабрува и поттикнува подредените членови, тие мошне брзо ќе се оспособат за извршување комплексни функции

што бараат теоретско и практично знаење, но бараат и искуство, т.е. храброст за да се преземе нешто или да се елиминира стравот дека ќе се згреша, доколку нешто се преземе. Тоа е и една од главните задачи на лидерот, односно да влева храброст и доверба.

Најголемите проблеми потекнуваат од луѓето, нивните желби, барања, однесувања и амбиции, и тоа како индивидуални, така и групни. Раководењето претставува ефективно средство за мотивација на подредените, избирање ефективен канал за комуникација и решавање различни проблеми и конфликти. Токму преку одржаниот семинар имавме можност да научиме како да се носиме на лидерската позиција, како да оформиме тим и како да го водиме и организираме истиот. Обуките, тренинзите и симулациите ги спроведуваа искусни предавачи како од нашата земја, така и од странство. Со оглед на тоа што семинарот го посетуваа и делегати од странски држави (Србија, Турција и Хонг Конг), тој се одржуваше на англискиот јазик.

Предавачите своите сесии ги изведуваша на најпрофесионален и креативен начин, преку реални примери, симулации и игри, што се рамнат со добро подготвените лидери на светските компании. Еден од нив е и член на нашиот Локален комитет-Прилеп, Мирослав Мечкароски, кој одржа сесија за тимска култура и симулации за изработување добар проект. Мене лично најмногу ми се допадна сесијата за менаџирање проект од алумни (поранешен член на АИЕСЕК), Јасна Андоновска, која стекнала огромно искуство преку работата во светски познатата компанија DHL во Германија. Таа своите импресии и дел од стекнатите знаења ни ги пренесе и нам.

Како и секогаш, покрај формалниот дел, на еден ваков семинар постои и време за забава. Па така, беа одржаа три забави со посебна тематика, додека на последната вечер кодот за облекување беше „официјална облека“ така што присутните требаше да бидат облечени формално, за да се сфати сериозноста на самиот настан. На истата вечер беа доделени и благодарници и подароци на поистакнатите членови.

Сè на сè, MILDS беше неверојатно искуство за мене и не би пропуштила наредна прилика да учествувам на еден ваков семинар. Притоа, на останатите колеги, кои не го посетиле, им препорачувам да ја прифатат можноста и да аплицираат на следниот семинар од ваков тип. Благодарение на овој семинар, сите учесници се согласивме дека сме повеќе мотивирани да го искажеме својот капацитет, ги научивме процесите на АИЕСЕК, а сме поттикнати да се стремиме за повисоки позиции и многу научивме за лидерството и менаџерските способности.

Активности на Студентскиот парламент

Александар Савиноски

Со почетокот на новата календарска година Студентскиот парламент при Економскиот факултет-Прилеп беше исклучително активен на сите полиња, а најголемо внимание посвети на активностите поврзани со едукацијата. Имено, членовите на Студентскиот парламент во изминатиов период учествуваа на повеќе трибини и семинари, организирани од невладини организации. Така, на 31 јануари 2012 година група студенти беа поканети во хотел „Салида“ во Прилеп каде се одржа семинар на тема „Стекнување на младите со работно искуство“ на којшто учествуваа зедоа голем број студенти од други факултети при Универзитетот „Св. Климент Охридски“-Битола, како и ученици од средните училишта во Прилеп. Целта на овој настан, на којшто предавачи беа повеќе истакнати професори и експерти, беше младите во градот да се запознаат со потенцијалните проблеми при барањето работа.

Меѓу другото, учесниците на семинарот имаа можност да се запознаат со начините на креирање сопствено CV што значително ќе им помогне да ги зголемат можностите за вработување во некоја од компаниите во Република Македонија. Исто така, една од главните теми на семинарот беше способноста на младите за самовработување и поттикнување на свеста за претприемачки способности. На тој начин во прв план треба да дојде нивната креативност и реализацијата на нивните животни планови.

Покрај овој семинар, одделни членови на Студентскиот парламент при Економскиот факултет - Прилеп беа поканети на Отворениот ден во новата општинска зграда во Прилеп, каде што студентите се запознаваа со капацитетите на објектот и бројот на работните места што ги нуди градот како во Општината, така и во другите институции. Студентите имаа можност да разговараат со градоначалникот, Марјан Ристески, кој во целост ги објасни идните проекти на градот Прилеп со што би се зголемил бројот на нови работни места како во државните институции, така и во приватниот сектор.

Студентскиот парламент и во иднина ќе продолжи да организира голем број активности што ќе бидат интересни за студентите и ќе го привлекуваат нивното внимание, било тоа да се активности со наставно-научен или спортско-рекреативен карактер. Се очекува, исто така, активностите на Студентскиот парламент во летниот

семестар особено да се интензивираат, при што студентите ќе имаат можности да се едуцираат преку посетите и активните учества на семинарите, саемите и спортските настани.

Награден есеј - прво место

Симеон Илиевски

Економскиот факултет- Прилеп оваа година за првпат распиша конкурс за најдобар есеј на тема „Јас, граѓанин на Европа“, на којшто право на учество имаа сите ученици од средните училишта во Република Македонија.

Од пријавените кандидати, Комисијата се определи да им додели награди на следниве учесници: Симеон Илиевски - прво место, Доан Сулејманоски - второ место и Елена Данова - трето место. Во овој број на Еквилибриум го објавуваме првонаградениот есеј од ученикот Симеон Илиевски, од III -15 година, од училиштето СОУ „Таки Даскало“ -Битола. Во наредните броеви на ова списание ќе бидат објавени и второнаградениот, односно третонаградениот есеј.

Јас, граѓанин на Европа

“Само делата низ животот остануваат да живеат и по човековата смрт. Тие се вечни скитници низ времето...”

Водени од желбата да им дадеме полет на нашите чувства и идеи, да создадеме нешто вечно што ќе допира до длабочините на хармоничниот и складен космос, се обидуваме да сосидаме мост што ќе биде потраен од нашиот живот. Голема е одговорноста што секој човек ја чувствува пред минатото, а уште поголема пред иднината. Мојата одговорност е резултат на мојата свесност за одговорноста на секој еден поединец кој својата иднина сака да ја вгради во Македонија и кој себеси се чувствува како македонски државјанин. Секој од нас мора да биде свесен дека со секоја своја постапка, со секој свој кажан збор и со секое свое дело, помалку или повеќе, влијае и придонесува за развојот на современото македонско демократско општество и македонската современа демократска држава. Во мене се разгорува патриотизмот, но истовремено тоа е последниот крик на реалноста, затоа што европскиот проект е нашиот највисок стратегиски приоритет: да станеме дел од она на кое што, без разлика на тоа дали за другите е прифатливо или не, припаѓаме, а тоа е Р.Македонија – дел од обединета Европа, Македонија членка на НАТО алијансата. Тоа е нашата иднина. Тоа се нашите цели. Но, потребен е целосен политички, етнички и социјален консензус. Треба сите ние, кои го посакуваме изгрејсонцето на Македонија на европското небо, да се ставиме во функција на обединување на целокупниот општествен потенцијал. „Она што не запира е стравот од промените. А, сепак, нашиот спас зависи од промените.“

Македонија и нејзината интелектуална елита мошне умешно ги протолкува зборовите на Жан Моне и на Европа и’ докажа и и’ покажа дека заслужува да биде европска држава којашто, во услови кога ги чувствувавме високите цени на транзицијата, ужасите на војните, поделбите и национализмот, успешно ги реализира промените, за да ги исполни вековните стремежи за безбедност, економски раст и светско признание. Во услови кога и денес сме жртви на туѓиот национализам и туѓите големодржавни апетити, а македонскиот народ и во 21. век се соочува со непризнавање на неговиот идентитет и со присвојување на неговата историја и култура, ние знаеме да ја покажеме нашата цивилизираност и да докажеме дека Р.Македонија и Европската унија имаат блиски вредности и односи

врз коишто се градат релациите.

Балканските народи се дел од големото семејство на европските народи. Тие не би требало да им се предадат на мимикриите и да го имитираат западноевропскиот менталитет. Со својата духовна и творечка оригиналност и автохтоност тие го зголемуваат големиот и раскошен европски мозаик на сите видови творби и потенцијали. Споменатите амбиции и искушенија се мошне силен предизвик, со оглед на жестокоста на меѓунационалната омраза на Балканот, свежите рани и злосторства од војната, разјарените национализми, верската нетолерантност и хетерогеност на регионот. За сметка на оваа груба реалност, пак, би требало да се пристапи кон обновување на европската “лирска визија” што можеби изгледа и романтично во споредба со трагедијата на војните од четириесеттите и деведесеттите години. Таквото зафаќање, наспроти реалното, претставува единствената шанса за Балканот, за балканските држави и за Македонија, како составен дел на овој ентитет.

Европа мора да прифати дека и во македонскиот културен идентитет, во историските цели и заложби пронајде еден од основните постулати врз којшто таа е изградена. Имено, мора да прифати дека со азбуката на македонската култура и висок степен на цивилизираност го „запиша“ портретот на својот културен и политички идентитет. Независно од тоа дали Европската унија признава или не, таа е свесна дека без Македонија нејзината географска и политичка карта ќе биде нецелосна.

Република Македонија е држава со голем број тешкотии и проблеми. Годините што досега ги минавме за да се соочиме со болната транзиција и да го започнеме нашето чекорење кон големото европско семејство означуваат голем дел од нашите кратки човечки животи, но се важен, а во истовреме и краток историски миг за нашата држава. Затоа треба да ја апсорбираме нашата природна и историска потреба за создавање своја национална држава и остварување целосен суверенитет, но паралелно и во истовреме да постигнеме целосна демократизација на општеството, со ставање на граѓанското над националното, еднаквоста и рамноправноста над етничката конкуренција, патриотизмот кон државата над лојалноста кон сопствениот ентитет. Тоа е она што ни е потребно, но не затоа што тоа од нас го бара Европската унија, туку затоа што сме решени да станеме посреќни, посигурни, побезбедни и поперспективени граѓани. Само доколку успееме да имаме среќен, задоволен и успешен македонски

ученик и студент, конкурентен и квалитетен производител кој ќе може и ќе знае да се натпреварува со конкуренцијата на пазарот, само доколку имаме успешен работодавач и задоволен и добро платен работник, среќен и успешен уметник и креативец, само тогаш ќе имаме посреќна, поуспешна, похрабра и попросперитетна Македонија.

Факт е дека светот се соочува со економска криза а националните компании тесно се поврзани и заемно зависни. Во овој контекст Македонија многу успешно ги надмина последиците од светската економска криза, справувајќи се со сите субјекти од рецесијата што го зафати целиот свет. Тоа е резултат на добрата фискална и монетарна политика во нашата држава, како и создавањето добра бизнис клима. За да се постигне повисок економски раст, владата инвестира во создавање поквалитетна работна сила и поконкурентни производи. Економскиот раст е приоритет на Р.Македонија, а тој се постигнува со стимулирање и диверзификација на производството и извозот, унапредување на инвестициите и иновациите, како и подобрување на бизнис климата – зајакнување на улогата на малите и средни компании, намалување на енергетската зависност, итн. Банкарскиот систем, исто така, успешно се соочува со економските тешкотии и се наоѓа во солидна кондиција. Заздравувањето на македонската економија не зависи само од политиките во земјата, туку и од заздравувањето на остатокот од светот, а особено оној дел од светот со којшто Македонија најмногу соработува.

Тоа треба да го постигнеме, не затоа што тоа ни е задача добиена од ЕУ и НАТО, туку затоа што во нас е созреана идејата за европска Македонија, а тоа е мотивот што резултира со реформиран државен апарат. Ние, Македонците и етничките заедници кои живеат во Македонија, на Европа ќе и покажеме дека не потклекнуваме и знаеме да одговориме на предизвиците, дека сме истрајни и решени да го изодиме нашиот пат кон подобрата иднина и дека имаме доволно интелектуален капацитет. Она што на Македонија не и треба, она што може да нанесе катастрофални штети и против што се бориме со сите свои сили и со целиот институционален капацитет е екстремизмот и радикализмот, без разлика од која страна и со какви мотиви се јавува. Демократијата за Р.Македонија не е подобриот, туку единствениот избор. Македонија е држава што покажа дека добро ја сфати пораката: колку повеќе ги почитуваме нашите различности, толку повеќе сме единствени и многу поголеми ни се шансите да бидеме дел од големото семејство! Денес Македонија може да и

го понуди на Европа најскапото нешто што го има: успешен модел на мултиетнички соживот. Македонија е држава во којашто живеат граѓани со различна верска и национална припадност. Ако за некогаш тоа е проклетство или хендикеп, за нас, во Македонија, тоа е предизвик и голема шанса. Македонија денес цврсто е решена да покаже дека европските принципи се посилен од балканските предрасуди. Македонија е држава на еднаквост и рамноправност, меѓусебна солидарност и лојалност, заеднички интереси и заеднички цели, таа е обединета и сплотена. Таква Македонија посакуваме, а за таква Македонија заедно работиме. Тоа е истата Македонија што храбро ја продолжува борбата против сиромаштијата и невработеноста проблеми што ги чувствуваат многу наши граѓани и семејства. Знаеме дека на овој план не се можни спектакуларни решенија преку ноќ. Меѓутоа, знаеме да ја искористиме секоја нова инвестиција, секоја нова фабрика или рестартирање на постоен капацитет, секое ново работно место..... значи правиме чекори во вистинската насока.

Исто така, покажуваме дека знаеме како да ја водиме битката против криминалот и корупцијата, битката за создавање правна држава. Знаеме да одговориме на предизвикот на сериозните реформи во судството, образованието, здравството, јавната администрација. Укажуваме дека знаеме да создаваме општествен вредностен систем, систем на морални вредности, што е забележан во целокупната наша историја, а што долго време беше само сон на Европа, но наша реалност. Низ процесот на образование и воспитување нашите млади генерации ги стекнуваат неопходните знаења и посакуваната самодоверба за да станат експерти во своите области. Ние, младите, на Европа ќе и покажеме дека можеме без какви било комплекси да се впуштиме во глобалниот натпревар и да се соочиме со европскиот предизвик.

Членството во ЕУ значи подобар живот на граѓаните, посилен економски, поголема безбедност. Македонија сакаме да ја видиме како држава со финско образование, холандска економија или барем унгарско здравство, а не со балкански стандарди, односно како држава од којашто лесно можеме да патуваме, но во која ќе сакаме секогаш да се вратиме. Македонија има можност да докаже и покаже дека заслужува да биде европска држава и да ги исполни вековните стремежи за безбедност, економски раст и светско признание. Експертите немаат дилеми дека интегрирањето на Македонија во европското семејство, на економски план, ќе значи сериозен економски напредок за пристап до пазарот

со потенцијал од над 500 милиони луѓе, поголема заинтересираност на странските инвеститори да ги вложат нивните пари во земјава, намалување на стапката на невработеност од сегашните 32% и повисок животен стандард за граѓаните.

Битката за свое место под сонцето, за меѓународно етаблирање на Македонија веќе одамна е започната.

Битката за надминување на меѓуетничкиот конфликт и изнаоѓање успешен модел на соживот токму сега успешно ја привршуваме. Во таа битка е потребен придонесот на секој македонски граѓанин, на целокупниот колективен ум и знаење, односно потребна е силна волја и упорност, но и јасна и непоколеблива определба. Свесни сме за одговорноста пред којашто сме исправени и за тежината на задачите што ни претстојат. Сите наши сили ќе ги насочиме кон тоа да и' укажеме и покажеме на Европа дека македонското сонце одамна е свезда на европското небо, и во иднина ќе работиме искрено, чесно и вредно.

Интересна економија

Најчудните економски индикатори

Во овој број на „Еквилибриум“ за првпат ја воведуваме рубриката „Интересна економија“ во којашто сакаме да прикажеме невообичаени и интересни аспекти од економската наука. Денес, со помош на интернет, можат да се добијат најразлични информации и факти за економијата, а целта на оваа рубрика е да направи нивна селекција и соодветна презентација. Во оваа прилика ги претставуваме најчудните индикатори што се користат во економијата. Економистите честопати користат комплексни економетриски модели што се не секогаш сосема прецизни. Од друга страна, од неодамна се јавија економски индикатори во коишто има сè помалку наука, но сè повеќе интуитивност. Така, некои досетливи инвеститори креирале необични показатели преку коишто може да се оцени здравјето на економијата. Во продолжение ќе бидат прикажани дел од нив.

Индикатор на осипување од пелени (Diaper Rash Indicator)

Со надеж да заштедат пари родителите, кои

имаат бебиња, настојуваат да ги намалат трошоците, преку поретко менување на пелените во текот на денот. Според податоците од Symphony IRI, за време на криза потрошувачката на кремове против иритација од пелени пораснала за 2,8%, додека продажбата на пелени опаднала за 9%.

Индекс на рекламирање на војската (Marine Advertisement Index)

Интензитетот на рекламирање на војската се менува според трендот на вработување. Кога времињата се „потешки“, тогаш во армијата се пријавуваат цивили кои не можат да најдат друга работа. Но, доколку се пријавуваат премногу апликанти, отколку што е потребно, тогаш војската во своите реклами се претставува во полошо светло, главно, за да ги заплаши потенцијалните регрути.

Јапонски фризерски индикатор (Japanese Hair Cut Indicator)

Во периоди на експанзија поверојатно е жените да одат на фризер и да ја уредуваат фризура почесто. Во периоди на рецесија, пак, поверојатно е дека ќе ја кратат косата, пред сè за да заштедат од посетувањето фризерски салони. Јапонскиот магазин Nikkei, врз основа на податоци, заклучил дека кога земјата западнала во криза, во 1997 година, жените ги крателе косите многу пократко.

Индекс на Биг Мак (Big Mac Index)

Овој индекс ги споредува валутните курсеви во различни земји врз основа на цената на Биг Мак. Притоа се користи паритетот на куповна моќ за да се објасни дали валутата е преценета или потценета според тековната цена. Магазинот Economist го публикува овој индекс на годишно ниво и тој покажува висока корелација меѓу цената на Биг Мак во долари и БДП по глава на жител. Според Economist, едноставната споредба на цените е ирелевантна, со оглед на тоа што цената на трудот, во голема мера, варира од една земја до друга.

Индекс на „жешки“ келнерки (Hot Waitress Index)

Според овој индикатор, колку келнерките во одделна земја се „пожешки“, толку економијата е поблиску до рецесија. Од друга страна, за време на експанзија физичката атрактивност на девојките може да се употреби за да се добие подобро платена работа (како, на пример, фото модели или хостеси).

Индикатор на танка вратоврска (Skinny Tie Indicator)

Претпоставките на овој индикатор се дека кога економијата доживува потешкотии, тогаш мажите купуваат повеќе вратоврски за да покажат дека работат напорно. Со тоа се зголемува

побарувачката за вратоврски. Од друга страна, производителите на вратоврски за да заштедат, ја намалуваат широчината на вратоврските, така што тие стануваат потанки во текот на рецесија, а повторно се прошируваат кога економијата започнува да заздравува.

Индекс на потрошувачка на пиво (Beer Consumption Index)

Потрошувачите на пиво настојуваат да заштедат на тој начин што повеќе ќе пијат дома, отколку во ресторани и кафеани, а со тоа се намалува како продажбата, така и бројот на работни места во локалите. Така, на пример, во периодот од 2008 до 2010 година вработувањата во индустријата за пиво во Европа опаднале за 12%, а 73% од работните места, поврзани со индустријата за пиво, биле надвор од пиварниците.

Индекс на здолниште (Hemline Index)

Овој индекс е креиран во 1920 година од страна на економистот Џорџ Тејлор и со негова помош движењата на пазарот се предвидуваат врз основа на должината на женските здолништа и фустани. Колку здолништата биле пократки, толку економијата функционирала подобро. И покрај тоа што ова тврдење, според продавачите, претставува само мит, сепак, економистите укажуваат на поврзаноста на финансиската криза во 2008 со „здодевните“ здолништа што се јавиле во тој период на пазарот.

Индикатор на времето за затворање на продавниците за автомобили (Closing Time of a Car Salesman Indicator)

Колку побрзо продавачите на автомобили даваат дисконт на колите што ги продаваат, толку економијата е послаба. Сепак, не постојат податоци за времето на затворање на продавачите на автомобили. Од друга страна, во 2008 година дисконтите на Форд, Крајслер и Џенерал Моторс астрономски пораснале, откако започнале да се зголемуваат нивните залихи.

Индекс на латвиски проститутки (Latvian Hooker Index)

Овде функционира едноставниот закон на понуда и побарувачка: во период на економски бум, кога жените можат да најдат подобри работни места има помалку проститутки и нивната цената расте. За жал, латвиските секс работнички биле најзасегнати во неодамнешната криза, кога во 2009 година нивната цена паднала на 60 долари од вечер.

Индекс на пребарување на Google (Google Search Index)

На Google секојдневно се реализираат повеќе стотици милиони пребарувања. Ако се соберат сите

пребарувања, тогаш може да се анализира дали на агрегатно ниво тоа нешто може да покаже. Притоа се утврдило дека голем број од пребаруваните подрачја, вклучајќи ја и невработеноста, осцилираат во текот на бизнис циклусот.

Индекс на сечење купони (Coupon Clipping Index)

Кога економијата запаѓа во рецесија, потрошувачите се свртуваат кон купоните во нивните весници за да се обидат да ги намалат трошоците за некои производи како што се на пример, пастите за заби, прашоците за перење алишта и сл. Така, во 2009 година бројот на употребените купони пораснала на 3,3 милијарди.

Индикатор на играчки со детските оброци (Toys with Kids' Meals Indicator)

Во напорите да ги обезбедат маргините на профит, рестораните ги редуцираат бесплатните играчки што ги делат со оброците. Така, во екот на кризата во 2009 година синцирот ресторани Red Robin го преполовил бројот на играчки во оброците.

Индекс на машка долна облека (Men's Underwear Index)

Мажите во потешките економски периоди, најчесто, го одложуваат купувањето нова долна облека за да заштедат пари. Како доказ за оваа претпоставка се тврдењата на истражувачката куќа Mintel, според којашто продажбата на машка долна облека, во 2009 година, опаднала за 2,3% и тоа за првпат по 2003 година.

Индекс на брзина на одговарање на повик (Speed Contractors Return Calls Index)

Контракторите многу бавно одговараат на повиците на клиентите кои имаат потреба да ја реновираат куќата, бидејќи најчесто тие се зафатени со други клиенти. Доколку контракторот побрзо одговори на повикот, тоа значи дека економијата функционира полошо. И покрај тоа што оваа претпоставка има смисла, сепак и за овој индикатор е мошне тешко да се обезбедат податоци.

Индекс на конзервиран грав (Baked Bean Index)

Во период на економска криза потрошувачите се преориентираат кон конзервирани производи за да заштедат на трошоците за исхрана. Така, во 2009 година вредноста на конзервираниот грав во Велика Британија пораснала за 23%, откако потрошувачите (наместо да одат во ресторани) ја зголемиле побарувачката за овој производ.

Индекс на кармин (Lipstick Index)

Според творецот на овој индекс, Леонард Лодер, претседател на Estee Lauder, овој индекс покажува дека жените во текот на тешките рецесиски

периоди повеќе се ориентираат кон купување кармини, отколку поскапи производи, на пример ташни, чевли и сл. Како доказ за оваа претпоставка Investopedia наведува дека продажбата на кармини, во текот на кризата по 11 септември, се удвоила.

Индекс на пуканки (Popcorn Index)

За да ги избегнат тешкотиите во реалноста, потрошувачите, за време на криза, масовно одат во кино без оглед на квалитетот на филмовите. Како доказ за ова е фактот што кино салите 2009 година ја забележале како една од најдобрите години. Доколку постои опасност за нова рецесија, тогаш се очекува продажбата на пуканки одново да се зголемува.

Број на каснувања од комарци (Number of Mosquito Bites)

Каснувањата од комарци се зголемуваат кога поголем број домови остануваат празни или лошо се одржуваат. Кога тревата во дворовите е висока, а базените нечисти, тогаш тие стануваат хранлива подлога за штетниците. Така, во 2009 година бројот на неодржани базени, што требало да бидат третирани од страна на Maricopa County Environmental Services Department, пораснал за 60%.

Популациите на алигатори и крокодили (Alligator and Crocodile Populations)

Со намалувањето на бројот на Американците кои трошат луксузни производи, се намалила и продажбата на овие производи, на пример ташните направени од кожа на крокодили или алигатор. Така, во 2009 година фармите за алигатори во Луизијана се соочиле со проблемот на намалена солвентност, кога драстично била намалена продажбата на кожа од алигатори, бидејќи таа не се барала од страна на модните дизајнери.

Прилейска Пиварница

Doctoral Programme in Entrepreneurship and SME Management
at the Faculty of Economics - Prilep

DOCSMES
www.docsmes.edu.mk

Join the uniqueness

DOCTORAL PROGRAMME IN ENTREPRENEURSHIP AND SME MANAGEMENT AT THE FACULTY OF ECONOMICS PRILEP

Економски факултет - Прилеп

ул.Маркова 133
7500 Прилеп
тел: 048 427 020. 048 427 021
e-mail: eccfp@uklo.edu.mk
www.eccfp..uklo.edu.mk